

Grannskapsfabriken

*- ett undersökande arbete om delande och kollektiva lösningar
(ur ett bostads- och ett kvartersperspektiv)*

Kurs AAHM01: Examensarbete i arkitektur/Degree project in Architecture

LTH 2017

Av: Kajsa Almskoug

Examinator: Johnny Åstrand

Handledare: Maria Rasmussen

Innehållsförteckning

<i>Inledning</i>	1	<i>1. 4 Social organisation i kollektiva boendeformer</i>	16
Bakgrund		Boendemiljö och social miljö	
Abstract		Jämställdhet	
Frågeställning		Boendedemokrati och deltagande	
Syfte och mål		Kollektivets storlek och sammansättning	
Metod			
<i>1. Bakgrund</i>	6	<i>2. Kollektiva idéer och boendeformer</i>	20
<i>1.1 Demografiska förändringar</i>	6	<i>2.1 Kollektiva modeller genom tiderna</i>	20
Hushållens sammansättning idag		Slutsatser utifrån historiska exempel	
“The swedish theory of love”		<i>2.2 Kollektiva boendeformer idag</i>	28
Hushållens förändringsfrekvens		Nationella särdrag	
Immigration och Migration		<i>2.3 Platser i staden för gemenskap och kollektiva idéer</i>	31
<i>1.2 Hållbara lösningar</i>	11	<i>3. Diskussion</i>	34
Delningsekonomi		<i>3.1 Dagens bostadssituation</i>	34
Miljö- och klimatpåverkan		Framtidens boende	
<i>1.3 Socialt hållbarhet</i>	13	<i>3.2 Tendenser för kollektiva idéer och modeller</i>	36
Socialt kapital		Samhällsklimat	
Sociala relationer och hälsa			

Livsval och motivation

Motstånd

4. Rumslig utformning 40

4.1 Generell organisation..... 40

Nivåer av kollektiva inslag

Typologier

4.2 Planlösning 45

Placering av gemensamma lokaler och privata lägenheter

Cirkulationssystem och mellanzon

Flexibilitet

5. Program 50

5.1 Delande i olika skalor och perspektiv..... 51

5.2 Platsen 53

5.3 Förslaget 55

6. Gestaltning..... 63

Källförteckning..... 87

Inledning

Bakgrund

Jag syftar i mitt examensarbete till att undersöka alternativa former av boenden i flerbostadshus, i synnerhet kollektiva lösningar samt att gestalta en form av kollektivt boende. Idén är att vidga synen och möjligheterna på vad ett boende är och kan vara i syfte att möta de mer komplexa behoven och levnadssituationerna vi står inför idag. Arbetet består av en litteraturstudie och en gestaltande studie på en specifik plats.

Dagens bostadsmarknad är i mångt och mycket fortfarande baserad på en autonom kärnfamilj med mycket privat egendom och tillgångar. Så ser inte längre alltid verkligheten ut, annorlunda livssituationer, prioriteringar och behov kräver andra former av boenden. En betydande mängd av Sveriges hushåll består av en person, familjekonstellationer splittras och ensamstående föräldrar, bonusbarn och varannan-vecka-lösningar sätter nya krav på boenden, inte minst i fråga om flexibilitet. Nykomna flyktingar behöver sammanhang och nätverk. Ensamhet är ett återkommande problem i många grupper i samhället, både bland äldre och ensamstående föräldrar, kan lösningar eller möjligheter stå att finna i kollektiva

boendeformer? Dagens individualism till trots finns drömmar om det kollektiva och att kunna leva i gemenskap med andra.

Om man under tidigare decennier flyttat till kollektiva boendeformer med gröna drömmar om att bo tillsammans på landet så tror jag att dagens kollektivhus är ett urbanare och bredare fenomen som skulle kunna attrahera en större mix av människor. Man vill kunna bo kompakt, tillsammans, centralt och kunna nyttja och dela på resurser och tjänster. Nya typer av livsstilar samt ett ökat intresse för en hållbar vardag har gjort kollektiva boendemodeller till en alltmer angelägen boendeform.

Trender och fenomen som delandekonomi och "urban sharing" har blåst nytt liv i idéer om kollektiva lösningar. Här talar man inte bara om bostäder utan även om andra platser i stadsrummet som inte i främsta hand är kommersiella utan bygger på möten, skapande och gemenskap.

Abstract

The essay aims to examine alternative forms of housing, especially collective solutions and to design a cohousing project. The idea is to broaden our perception of housing and further study the possibilities of cohousing in relation to the more complex needs and different lifestyle of today.

The housing market of today is still based upon the idea of an autonomous nuclear family with a lot of private property and assets, even though this may no longer be the reality. Different lifestyle situations, priorities and needs requires different forms of housing. An important amount of the Swedish households consists of only one person. Family constellations shatters and single parents, stepchildren and every other week-solutions demand new solutions for housing, for exemple in terms of flexibility. New immigrants are in need of context and networks to integrate more easily. Lonliness is a reoccurring phenomenon in different groups in our society, both among elderly and single parents. Would it be possible to find some possibilities and solutions in cohousing? Despite the in-

dividualism that is said to characterize today's society there is still dreams of the collective and being able to live in closer connection to others.

Whilst previously mostly being connected to green dreams of living in collectives in the countryside, cohousing of today is an urban and wider phenomenon that have the potential of attracting a larger mix of people. Cohousing allows for people to live compact, together, in the city center and to share and make use of different services and resources. New forms of lifestyles and an increased interest in sustainability have made different forms of cohousing an interesting housing type for the future.

Trends concerning sharing and collaborative economy have also put older ideas of cohousing on the agenda. This expands beyond simply housing to other places in the city that are not primarily based on consumption but instead are built upon meetings, creativity and community.

Frågeställningar och problemformulering

I Sverige har olika former av kollektivhus varit den främsta modellen för kollektiva boenden. Vad var ett kollektivhus förr och vad är ett kollektivhus idag? Hur skulle ett framtida scenario kunna se ut? Dessa frågor är utgångspunkten för mitt examensarbete. Mina frågeställningar kommer kretsa kring hur man gestaltar och planerar ett kollektivt boende. Jag vill undersöka alternativa bostadslösningar och hur man skapar ett modernt kollektivt boende där man lever nära varandra i gemenskap men samtidigt bevarar och värnar den personliga integriteten och den privata sfären.

Vilka var drivkrafterna för att leva kollektivt förr? Vilka är drivkrafterna, fördelarna och möjligheterna idag? Vilka är svårigheterna?

Hur skulle en boendemodell se ut för att bättre svara mot dagens komplexa och varierande levnadsförhållanden? Kan bostadshuset i förlängning bidra till kvarteret och staden utanför?

Hur balanserar man det privata och det gemensamma? Hur hantera man olika nivåer och skalor av det kollektiva, hur skapas och produceras dessa rumsligen?

Syfte och mål

Målsättningen med mitt examensarbete är att på ett tvärvetenskapligt sätt undersöka delande och kollektiva lösningar i olika skalor. Jag vill omvandla och utnyttja teori och analys till att definiera ett program och slutligen göra ett gestaltungsförslag för en form av kollektivt boende. Jag vill arbeta med ett förslag som tillför något på bostadsmarknaden och vidgar samt ifrågasätter begreppen kring vad ett boende kan vara. Gestaltungs-mässig vill jag hitta en form, ett program och en plats som blir ett resultat av det material som samlas in och bearbetas under den första delen av arbetet.

Metod

Metoden kan sammanfattas genom följande tre punkter.

1. Litteraturstudier

Första delen av arbetet kommer att bestå av litteraturstudier som syftar till att bygga en teoretisk grund för det fortsatta arbetet. Dessa studier kommer att omfatta material som belyser kollektiva boendeformer ur olika perspektiv. Demografi, hållbarhet, hälsa och rumsliga lösningar är några av de ämnen som jag vill ta upp och undersöka närmre.

2. Utformning av program

Denna del av arbetet kommer att bearbeta material och fakta från tidigare delar för utformning av ett program för ett kollektivt boende. Samtidigt väljs en plats och en analys av platsen och dess sammanhang görs. Programmet utformas utifrån platsen samt kriterier och designmål som skapats. Olika koncept och strategier presenteras och diskuteras.

3. Gestaltning

Målet med denna del är att det utarbetade programmet ska omsättas till ett gestaltungs-förslag på en specifik plats. Jag planerar att jobba både för hand med skisser och fysiska modeller samt digitalt för att testa och utforma det slutgiltiga förslaget.

1. Bakgrund

1.1 Demografiska förändringar

Nya familjekonstellationer

Det har det senaste århundradet skett stora ekonomiska och sociala förändringar. Nya livsmönster har skapat nya familjekonstellationer och vanor. Kärnfamiljen som modell har länge ifrågasatts och är idag inte längre norm. En familj kan se ut på många olika sätt. Denna förändring verkar inte ha nått bostadsmarknaden, än idag byggs bostäder utifrån vissa familjestrukturer och livsstilar som inte längre speglar det samhälle vi lever i. Men borde inte bostadsmarknaden egentligen reflektera bredden i samhället? Med större flexibilitet och mer innovation? Bör man kanske revidera kärnfamiljen som norm och enhet att utgå från?

Idag är det inte ovanligt att bo ensam under långa perioder av livet. Livssituationer förändras snabbare och ensamstående med barn eller varannan-vecka lösningar är vanliga.

Nyligen bestämdes att ensamstående kvinnor ska få hjälp att skaffa barn genom insemination i Sverige. Vissa väljer att skapa sig ett sammanhang utanför traditionella former och bor med vänner. Den finns inte längre någon allmängiltig bild av hur ett hushåll eller en familj ser ut. Ekonomiska förutsättningar och möjligheter avgör naturligtvis också hur man bor. Lägg till detta den stora bostadsbristen i städerna. Allt detta sätter givetvis nya krav på våra bostäder.

Hushållens sammansättning idag

Sverige består till största del av små hushåll, omkring 70% består av en till två personer. Dessa siffror har varit ungefär de samma sedan början av 90-talet (Johansson 2014). Hushållens storlek minskade kraftigt mellan 1950 och 2000 från i genomsnitt 2,95 till 2,04 personer per hushåll. Anledningarna till detta är flera: minskad giftermålsfrekvens, ökad skilsmässofrekvens, färre barn, ett växande antal äldre samt en ökad andel unga som lämnar föräldrahemmet tidigare än förr (Boverket 2015, s 20-21).

Stora hushåll, dvs 6 personer eller fler, utgör endast 2% av de totala hushållen. 38% är enpersonshushåll och nästan vartannat består av endast en vuxen person. Många av dessa är pensionärer men även unga lever långa perioder ensamma. Omkring 7% av hushållen består av ensamstående med barn, så många som 20% av alla barn i Sverige bor med ensamstående föräldrar. Man får sällan mer än två barn, 42% av alla familjer har faktiskt bara ett barn (SCB 2016).

Medellivslängden förväntas öka och en allt större del av befolkningen består alltså av äldre. SCB räknar med en sammanlagd befolkningsökning på omkring 10,4 %, alltså närmare en miljon människor, fram till år 2025. Så mycket som hälften av dessa kommer vara personer över 70 år (Boverket 2015, s 35). Det rör sig om historiskt sett mycket höga nivåer för befolkningsökningen, nivåer som inte setts sen 1800-talet.

På ett generellt plan kan man resonera kring de här siffrorna och vad de innebär för hur

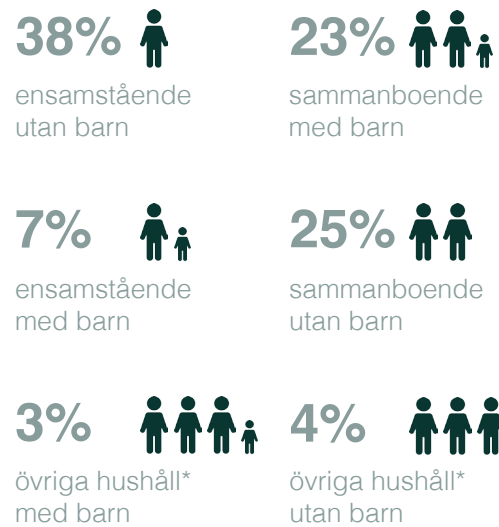
vi lever våra liv. Det är tydligt hur man brutit med kärnfamiljen som enda möjliga sociala enhet. Fler lever själva eller i mindre enheter, det är en större omsättning på familjerna, man har fler partners under livet och familjesituationen förändras oftare. Hushållen har blivit fler samtidigt som allt färre bor i varje hushåll. Det finns uppenbarligen nya kulturella mönster för boende. Trygghet och sociala sammanhang kan sökas på andra håll än inom den klassiska kärnfamiljen. Frågan är hur detta speglas och påverkar vårt boende?

“The swedish theory of love”

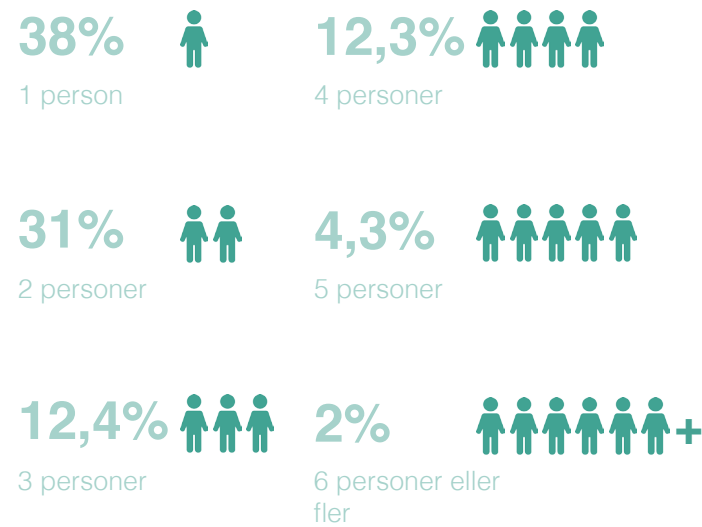
Den svensk-italienske filmaren Erik Gandini beskriver i sin dokumentärfilm “The swedish theory of love” (2015) svenskarnas som världens ensamaste folk. Bilden kan tyckas något onyanserad men intressant utifrån vissa idéer som porträtteras, t ex det politiskt samhällsprojektet att skapa “oberoende individer”. Självständighet och oberoende beskrivs som de viktigaste värdena i det här bygget, äkta relationer kan endast byggas mellan oberoende individer. Att vara beroende av andra utmålas som något negativt, vi bör istället vara “fria från varandra”. Detta är givetvis en något tillspetsad bild men det är svårt att helt bortse från vissa av filmens resonemang. Gandini pekar på hur vissa kulturer alltid tagit stort ansvar för släktingar, grannar och vänner. Man lever mer kollektivt. I Sverige har man istället omsatt individualismen till praktik och individens frigörelse har stått i fokus. Ansvaret för människorna omkring oss har lagts på olika institutioner och vårdinrättningar. I mångt och mycket har det handlat om en i viss mån nödvändig frigörelse från kärnfamiljen men måste det handla om frigörelse från alla? Man skulle kunna föreställa sig andra former av

Sveriges hushåll, statistik

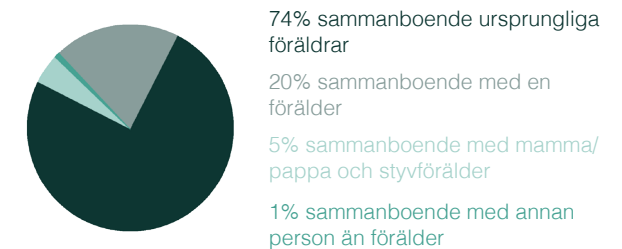
Hushållens sammansättning (SCB 2014)

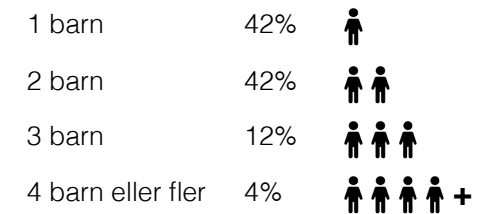
Hushållens storlek (SCB 2012)

Hemmaboende barn efter familjetyp

Antal barn per familj

*med övriga hushåll avses t ex flergenerationshushåll och kompisboende/kollektiv

kollektiv, som inte nödvändigtvis är byggda på släkt- eller partnerskap.

Undersökningar från SCB visar att upp emot 300 000 svenskar är socialt isolerade, dvs bor ensamma och mycket sällan träffar familj, släkt eller vänner (Nordström 2015). Detta drabbar sällan unga utan är ett problem främst bland äldre, siffror visar att direkt efter pension ökar antalet. Mindre extrema former av social isolering är ännu vanligare. Så mycket som 14% av befolkningen känner sig ensamma vilket framgår av undersökningar om levnadsförhållanden som gjorts 2012-2013. Det drabbar naturligt nog mest ensamboende men även många ensamstående med barn upplever ensamhet, i båda de här grupperna handlar det om så mycket som 30% (Hagman 2014). Mer om vikten av sociala relationer och hälsa senare.

Hushållens omsättning

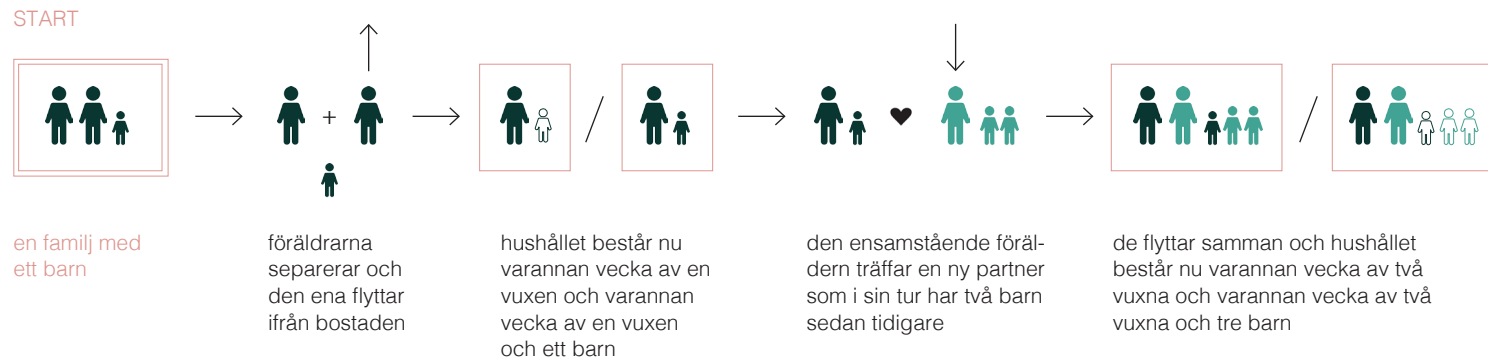
Omsättningen på hushållen ser idag annorlunda ut och förändrings-frekvensen är högre. Med nya former av hushålls- och familjebildning kommer nya behov och krav på hemmen. Särbos, bonusbarn, varannan-vecka-lösningar, mm är allt vanligare fenomen.

Att vi blir allt äldre innebär i praktiken att vi får en generation till att ta hand om där vårdbehovet varierar. Den osäkra framtiden i vården gör att allt fler spekulerar kring huruvida vi i större utsträckning kommer behöva ta hand om våra åldrade släktingar själva. Det finns även kulturella mönster där vuxna barn t ex bor hemma längre, i så kallade

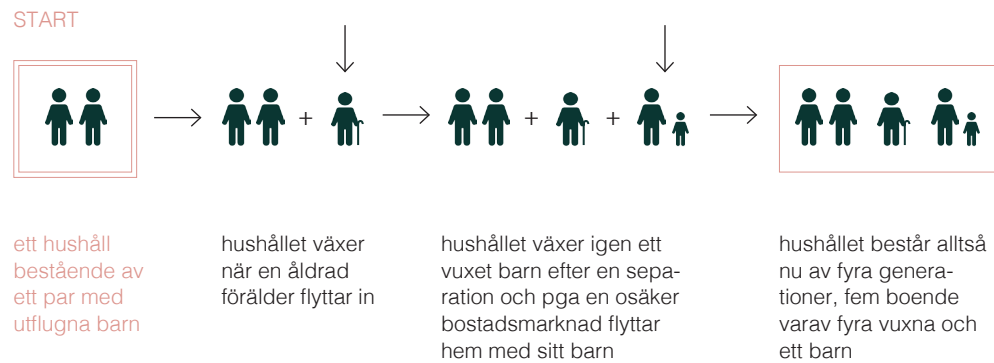
generations-boenden. En osäker bostadsmarknad gör det svårt för en del unga att lämna föräldrahemmet och flytta hemifrån, andra tvingas i perioder återvända när de förlorar sina tillfälliga bostadskontrakt.

Man kan tänka sig att ett hushåll under perioder har mer eller mindre behov av vissa ytor. Att på ett enkelt sätt kunna stycka av, eller hyra ut en del av sin bostad skulle för vissa kunna vara praktiskt. Att vidare kunna förlägga vissa funktioner utanför den privata bostaden ökar flexibiliteten och möjligheterna att tillgodose olika behov.

Scenario 1
Den ombildade familjen

Scenario 2
Generationsboende - nya kulturella mönster

Immigration och migration

Flyktingsituationen i Sverige och Europa har de senaste åren varit en viktig och angelägen samhällsfråga. Krigs- och katastrofdrabbade områden har genererat stora grupper av människor som tvingats fly och nu behöver sammanhang, nätverk och stöd. Integration sker på många nivåer i samhället, boendesituationen är inte minst en viktig komponent. Var man bor, hur man bor och i vilket typ av socialt sammanhang bidrar till hur bostadssituationen upplevs. I en intervju i P4 uttrycker sig en boende på Sofielunds kollektivhus i Malmö som kommit till Sverige från Syrien så här:

“Jag kan prata svenska och det hjälper att ha kontakt med svenskar och bo med svenskar. När du bor själv är det jättesvårt, du kan inte prata svenska jättebra. Jag lär mig svenska här i huset, två, tre ord varje dag. Jag lär mig snabbt.” (Berggren 2016)

Även migration inom landet kan relateras till frågan om kollektivt boende. Om man förr levde mer lokalt och sällan flyttade långt ifrån släkt och familj är det idag desto vanligare att lämna sin uppväxtort. Ökad mobilitet och den stora omsättningen i städerna har lett till att man förlorat det traditionella lokalsamhället och det potentiella stödet det gav. Ibland liknas kollektivhus vid en återgång till ett sådant sorts sammanhang, man talar om kollektivet som den “lilla byn”, fast i en modern kontext. Detta kan naturligtvis vara både på gott och på ont, man ser varandra men utövar således också medvetet eller omedvetet en sorts kontroll över varandra. I de flesta fall uppfattas dock effekterna från detta “lokalsamhälle” som övervägande positiva.

1.2 Hållbara lösningar

Delningsekonomin

Delningsekonomi handlar om ett sätt att få tillgång till varor och resurser utan att äga dem. Istället sker det genom delande, bytande och givande. Delningsekonomi kan ses som en sorts reaktion mot masskonsumtion och en önskan om att skapa en hållbar livsstil. Man flyttar fokus från enskild konsumtion och privat ägande till tillgång till en vara eller tjänst (Bradley 2015, s 14).

Man talar även om kommersiellt delande på företags- och näringslivsnivå, kollaborativ konsumtion har lyfts fram som en idé som kan förändra världen. Den kan sedan vara både vinstdriven som Airbnb eller mer ideell som couchsurfing. Grundtanken i delningsekonomi är dock ett utbyte och samarbete privatpersoner mellan. Kollaborativ konsumtion innebär att man som privatperson är aktiv och deltar i processen, t ex genom samåkning eller att man tillsammans med grannar skapar en verktygspool.

Det finns många anledningar till att delandets ekonomi är aktuell idag. Ekonomiska kriser har tvingat människor i västvärlden att leva sparsammare, miljöfrågor och resursslöseri får andra att ifrågasätta masskonsumtion och privata ägande. En tredje orsak är att det idag tack vare digitaliseringen av samhället är lättare och säkrare att organisera delandet. Eftersom delandet bygger på förtroende, tillit och nätverk blir det sociala kapitalet minst lika viktigt som det ekonomiska. Platser för ej vinstdrivet delande så som bibliotek och cykelkök är viktiga platser i staden, där ingen stängs ute på ekonomisk grund.

I ett kollektivt boende vävs livsstil, konsumtion och boende samman på ett ur ett hållbarhetsperspektiv intressant vis. Fler och fler intresserar sig för hållbarhetsfrågor och vill minska sitt ekologiska avtryck. Det kollektiva boendet skapar förutsättningar för olika former av delande på en daglig basis, man skulle kunna beskriva delandet som den egentliga grunden för hela boendemodellen. Det handlar här om ett "analogt" och direkt delande. Dels delar man rent praktiskt på lokaler, verktyg, utrustning, prylar, mm. Dels delar man informellt på tjänster och resurser. Man har således möjlighet att minska sin privata konsumtion.

Delandet tillåter tillgång till mycket man som privatperson inte har råd med, eller som man ur hållbarhetsvinkel inte borde äga privat var och en. Det är dyrt att bo som ensamstående idag, en rad fasta utgifter som abonnemang och licenser skulle med fördel kunna delas med andra. Genom olika system för delande kan man få tillgång till mer även med begränsade resurser. Ett systematiskt delande innebär även en effektivisering av resurserna i samhället. En positiv konsekvens är de sociala kontakter och relationer som byggs genom delande, ofta mellan människor tidigare främmande för varandra.

Miljö- och klimatpåverkan

Jämförande studier har gjorts mellan kollektivhus och konventionellt boende när det kommer till växthusgasutsläpp från hushållsrelaterad konsumtion. De visar att en boende i ett kollektivhus har omkring ett ton mindre koldioxidutsläpp per år, en betydande siffra

då en genomsnittlig person är ansvarig för omkring 5 ton utsläpp (Sundberg 2014, s 47). Det totala utsläppet per person och år (dvs utöver endast det hushållsrelaterade) är ca 10 ton, minskningen för en boende i kollektivhus är alltså betydande även i ett större perspektiv. Intressant är i vilka led minskningen sker. Det visade sig att mest betydande var energianvändningen som var låg. Detta kan härledas till att man bor mindre och delar på mer genom de gemensamma ytorna. Gemensam matlagning och måltider är också en energisparande aktivitet.

Måltiderna är även ett utmärkt tillfälle att välja klimatsmart mat, som att dra ner på köttkonsumtionen och välja ekologiska råvaror. Många av dagens kollektivhus har uttalade mål om att leva mer hållbart och göra klimatsmarta val. Möjligheterna för detta underlättas av den fysiska närheten och att man som grupp kan föra en levande diskussion kring frågorna.

Hur vi bor ger stor påverkan på miljön, det är alltså en relevant frågeställning för den idag så aktuella frågan om hållbart stadsbyggande. Man kan fråga sig varför kollektivhusen inte lyfts fram i högre grad. Att bygga hållbara bostäder behöver inte bara handla om teknologi utan kan även innefatta hur vi väljer att organisera vårt boende. I det perspektivet ter sig kollektiva boenden vara intressanta modeller.

1.3 Social hållbarhet

Socialt kapital

Socialt kapital kan definieras på många olika sätt och är ett visst mån omstritt begrepp. Förenklat kan det beskrivas som ett nätverk av sociala relationer som baseras på normer om ömsesidigt förtroende och som skapar en känsla av tillhörighet (Eriksson 2003, s 4). Man talar om socialt kapital inom många områden idag, så som samhällsplanering, ekonomi och hälsa. Brist på socialt kapital har använts för att förklara både orättvisor, ojämlikhet och ohälsa.

Man skiljer mellan sammanbindande och överbryggande socialt kapital. Det sammanbindande sociala kapitalet finns i homogena och exkluderande sammanhang där en stark sammanhållning skapas inom en sluten grupp av likasinnade. Denna variant består av starka band mellan individer. Det överbryggande sociala kapitalet står att finna i heterogena grupper och är till sin natur inkluderande. Denna form skapar istället möjligheter för individer av olika bakgrund och förutsättningar att mötas. Denna form bildar svaga band mellan individerna (Eriksson 2003, s 13).

Humankapital definieras som de icke fysiska kunskaper en individ besitter så som utbildning, talanger, färdigheter, etc. Det sociala kapitalet skapar genom nätverk möjligheter för individen att öka sitt humankapital. Likaså möjliggör ett socialt kapital även för individen att få tillämpa sitt humankapital. Ett exempel som ges är grupper med en viss kompetens men som av olika anledningar saknar nätverk och därmed möjligheter att utöva kompetensen (Eriksson 2003, s 7). För att bygga socialt kapital krävs så kallade horisontella

nätverk där man samarbetar med varandra på en jämställd grund, det vill säga att alla bör vara jämlikar och ha förtroende för varandra. Vidare pratar man om formella och informella nätverk. Informella nätverk är de nära relationer man har med familj, vänner och grannar. Till formella nätverk räknas relationer inom skola, föreningar, religiösa grupper, mm.

Socialt kapital är intressant att tala om när det kommer till kollektiva boendeformer. I en kollektivhus-kontext kan socialt kapital beskrivas som reglerade relationer så som social kontroll samt fördelarna med att ha tillgång till nätverk utanför den närmsta familjen (Ruiu 2015, s 403). Det handlar om värden som kan vara svåra att mäta, som trygghet och gemenskap. Man talar även om tillgång till information och kunskap, solidaritet, ömsesidig hjälp, mm.

Man liknar som konstaterat ibland kollektivhus vid lokalsamhällen. De består i sin tur av både formella och informella nätverk. Kollektivhusen skapar förutsättningar för de informella nätverken genom ett system av tjänster och gentjänster, det bygger dock på att de boende har förtroende varandra. Ömsesidigheten i relationerna är av stor vikt. Förutsättningarna för att bygga den sortens tillit mellan individer bör anses som stora i kollektivhus. Det överbryggande sociala kapitalet ger tillgång till information och möjligheter där de svaga banden mellan individerna i vissa sammanhang kan vara mer värdefulla än de starka, t ex när man behöver nå utanför sin närmsta sociala grupp som vid arbetssökande. Även vid frågor om segregation och integration är det intressant att tala om socialt kapital. Det sammanbindande sociala kapitalet kan å andra sidan byggas mellan likasinnade individer inom kollektivet och skapa starka sociala undergrupper. Den

överbyggande strukturen i kollektivhuset är oftast ett horisontellt nätverk där alla ska ha samma möjligheter att påverka. Det sociala kapitalet finns, till skillnad mot det ekonomiska som vi har i plånboken och det humana som vi har i huvudet, i strukturen av våra relationer till andra. En enskild individ har inget socialt kapital. Relationerna och den sociala organisationen kollektivet skapar är på sätt och vis själva grunden i kollektivhus-modellen.

Man kan tala om att kollektivhus i viss mån vänder sig mot gängse normer och premisser för val av hyresgäster. Dagens bostadsmarknad ställer höga krav på individen vad gäller fast inkomst och skuldfrihet. I ett kollektivhus ska den boende ska givetvis kunna betala hyra men det ekonomiska kapitalet är på sätt vis underställt det sociala. Det handlar mer om vad man kan bidra med till huset och kollektivet, detta bekräftas av att de flesta kollektivhusföreningar själva väljer vilka som får flytta in.

Socialt kapital upprätthåller den så kallade sociala kontrollen, dvs att medlemmar i en grupp håller koll på varandra. Detta gör en mer formell kontroll onödig (Eriksson 2003, s 22). Det underlättar för omgivningen att kunna plocka upp eventuella problem tidigare, t ex barn som har en bristande hemmamiljö. Å andra sidan finns en kontrollerande aspekt av detta som i vissa fall kan uppfattas som begränsande för individen.

Sociala relationer och hälsa

Kristina Orth Gomér, professor i samhällsmedicin, beskriver i en sammanfattande skrift för Röda Korset betydelsen av sociala kontakter, nätverk och socialt stöd. Det finns idag få tvivel kring deras inverkan på människors välbefinnandet och de hälsofrämjande effekterna.

Vid studier av sociala nätverk och deras betydelse framgår att antalet individer som ingår i nätverket samt hur ofta de sociala kontakterna sker har betydelse. Man talar om tre huvudkategorier av socialt stöd: känslomässigt, praktiskt och informativt. Det handlar således om emotionella relationer men alltså även om t ex hushållshjälp och hjälp med upplysningar eller råd. Socialt stöd bygger på en ömsesidighet där både mottagare och givare drar nytta av utbytet. Det är främst vid kriser som behovet och vikten av det sociala nätverket är som störst. Det sociala stödet fungerar som en buffert vid t ex förlust av arbete, skilsmässa och sjukdomar men även i mer triviala sammanhang som stressiga perioder på jobbet. Som en del av ett nätverk har den enskilde större motståndskraft och större chans att klara olika typer av kriser (Boman, Gromér 2009, s 10).

Det noteras även vissa skillnader när det kommer till kön, män med ett aktivt socialt liv lever enligt flera studier längre än genomsnittet. För kvinnor är resultaten mer komplexa, det tycks snarare handla om kvaliteten och typen av socialt stöd. Män tenderar att i större grad luta sig mot sin partner medan kvinnor hämtar stöd även från kontakter och sammanhang utanför den närmsta familjen (Orth Gomér 2008, s 6). Ökad social kompetens,

stärkt självtillit, samhörighet och det ömsesidiga i det sociala stödet pekas ut som särskilt viktiga aspekter för kvinnor.

Både på grupp- och individnivå kan boendeformer som bygger på kollektiva idéer vara gynnsamma genom att de genererar ett utökat nätverk och därmed ett större potentiellt socialt stöd. Man kan tala om medicinska och sociala hälsovinster för både individen och samhället i stort.

1. 4 Social organisation i kollektiva boendeformer

“Att ingå i ett sammanhang där man skapar vardagen tillsammans.” (boende Sofielunds kollektivhus, Malmö)

Man talar ofta om tre huvudsakliga mål med kollektiva boendemodeller så som kollektivhus: rationaliserat hemarbetet, informellt ömsesidigt stöd och social gemenskap. Dessa skapas först och främst genom gemensamt arbete och delat ansvar, dvs genom den sociala organisationen i boendet.

Boendemiljö och social miljö

Vi tillbringar mycket tid hemma och i vår närmiljö. Hur vi bor och vilka förutsättningar det ger för socialt umgänge blir i det perspektivet viktigt. Studier i Sverige visar att kontakten med grannar har minskat medan kontakten med vänner ökat (Boman, Gromér 2009, s 10).

En fråga som blir aktuell i ett kollektivt boende är hur vi definierar det privata och det gemensamma. Dessa gränser är på ett annat sätt definierade i ett konventionellt boende. Hur man uppfattar och respekterar eller överträder dessa är en källa till irritation och ibland konflikt. Det är främst två saker som är viktiga för trivseln. Det ena är de boendes föreställningar om det gemensamma, dvs de sociala relationernas kvalitet och hur de upprätthålls. Det andra handlar om behoven av gränser, vikten av en tydlig åtskillnad mellan det egna och det gemensamma (Boman, Gromér 2009, s 11). Ytterdörren uppfattas som den tydligaste sociala gränsen. I vissa kollektivhus uppkommer system kring detta enkelt genom att man låter dörren vara öppen eller stängd, således signaleras om man vill bli

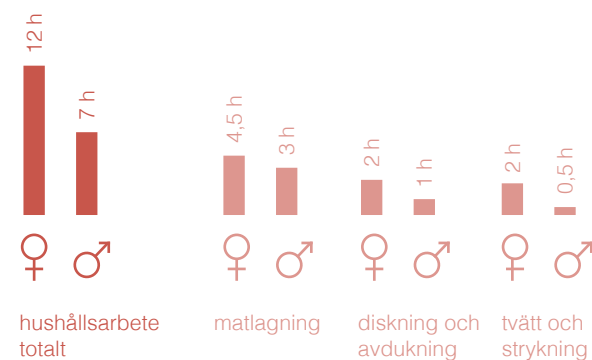
”störd” eller ej.

Många anser det viktigt att ha kontroll över hur ofta och med vilka man umgås, men detta handlar främst om de nära sociala kontakterna i hemmet. För det kan också finnas en trygghet i att veta vem som ingår i grannskapet. När så är fallet underlättas möjligheterna för att umgås spontant, att utbyta tjänster och dela på gemensamma ansvar. Även om dessa kontakter betecknas som svaga band när man talar om nätverk så är de viktiga för den kollektiva gemenskapen och skapar förutsättningar för att skapa överbyggande socialt kapital. I ett kollektivt boende underhålls dessa svaga band på en daglig basis genom det gemensamma arbetet och förfogandet av gemensamma lokaler. Det antas även finnas större möjligheter att skapa starka band här än i det konventionella grannskapet. Självförvaltning, delat ansvar och gemensamt beslutsfattande främjar social interaktion mellan boende (Ruiu 2015, s 407).

I fråga om det sociala livet talar Palm Lindén om spatiala och transpatiala grupper. Spatiala grupper bildas av boende som bor nära varandra och t ex delar trappuppgång medan transpatiala grupper är arbets- eller intressegrupper som t ex matlag eller trädgårdsgrupper (Palm Lindén 1992, s 175). Boende formar olika relationer och kontakter i huset. Nära relationer tenderar att bildas t ex med de närmast kringboende, inom matlagen samt folk med liknande intressen eller livssituation i huset. Med resten har man en ”goda grannar”-relation som kan liknas vid en mindre by eller en arbetsplats. Dessa mindre förpliktande relationer kan beskrivas som svaga band men är mycket viktiga för trivseln genom den enkla vardagskontakten och utbytet av informella tjänster.

Jämställdhet

Det finns politiska mål för jämställdhet som riksdagen beslutat om. Bland dessa finns tanken om att det obetalda hem- och omsorgsarbetet ska fördelas jämnt (Boverket 2015, s 8). Aktuella siffror visar att kvinnor i stor mån fortfarande utför en större del av det obetalda hemarbetet. Det finns uppenbara fördelar med att synliggöra det här arbete vilket sker när arbetsuppgifter förläggs utanför hemmet och de enskilda insatserna tydliggörs. Alltså en vanligt förekommande modell i kollektivhus.

Antal timmar hushållsarbete / vecka
ålder 20-64 år (källa SCB)

Man kan även rent planeringsmässigt göra val som värderar eller gömmer undan hushållsarbetet. Ett exempel är placeringen av tvättstugan som man ofta hittar i källaren men som

skulle kunna ha en mer integrerad och kvalitativ placering i bostadshuset. En jämställd byggd miljö syftar till att ta hänsyn till allas behov oavsett kön och utan att cementera eller återskapa traditionella könsmonster. Miljön ska skapa möjligheter istället för att begränsa och definiera våra liv utifrån könstillhörighet (Boverket 2015, s 36).

Boendedemokrati och deltagande

En viktig aspekt av kollektivhusen är boendedemokratin och möjligheterna att vara med och påverka sin boendemiljö. Så här uttrycker sig en boende på Sofielunds kollektivhus i Malmö:

“Att bo ihop är ett opretentiöst sätt att utvidga bekantskapskretsen och för mig finns det också en ideologisk aspekt i det hela: i ett samhälle där allt individualiserats är det nyttigt att lära sig att samarbeta. Kollektivboende är en läroprocess i deltagande demokrati.”
(Kvint 2015, s 70)

Man tränas att lösa konflikter, planera långsiktigt och kompromissa. Det bli också nödvändigt att kunna lyssna på andra och samarbeta trots eventuella motsättningar. Studier i kollektivhus visar att konflikter kan vara påfrestande i stunden men upplevs i längden som utvecklande och lärorika. Man skapar förutsättningar för att kunna växa både som individ och grupp (Boman, Gromér 2009, s 40). En grund måste vara att det kollektiva boendet har något form av regelverk och system som man kan luta sig mot då konflikter uppstår.

I diskursen om socialt kapital menar man att en aktiv involvering i lokalsamhälleliga nätverk leder till en känsla av ökad kontroll, förhöjd kollektiv problemlösningsförmåga och ökat inflytande (Eriksson 2003, s 10).

Det gemensamma arbetet kan organiseras på olika vis. En grundtanke är man måste lägga ner det arbete man vill få tillbaka. För även om gemensamma aktiviteter frigör tid kräver modellen med kollektivhus också mycket engagemang och tid. Sen kan graden av arbete som fordras av respektive boende variera, rent naturligt kommer en del vara mer intresserade och engagerade än andra. Vissa har kanske inte ha möjlighet att jobba på samma sätt, och det måste få finnas undantag. En viss miniminivå från de allra flesta är dock nödvändig för att upprätthålla arbetet och den grundläggande idén om gemenskap. Inte minst eftersom det är genom det förenade arbetet som grunden till en gemenskap byggs. Det sociala är nära kopplat till det praktiska. Den här typen av sociala utbyten i vardagen kan annars vara svåra att generera eftersom vi ofta lever utspridda i staden med mycket annat som tar vår tid i anspråk.

Det är vanligt att man i ett kollektivhus har en uttalad gemensam värdegrund samt ett tydligt regelverk för hur arbetet ska fördelas, vilka prioriteringar och mål föreningen har, hur beslut fattas, osv. På så sätt finns det något att luta sig mot vid konflikter och problem. Sofielunds kollektivhus i Malmö statuerar t ex att man ska kunna bo i huset med olika fysiska, sociala och ekonomiska förutsättningar och behov, att det gemensamma arbetet sker solidariskt och efter förmåga, att man strävar efter att leva och verka resurssnålt och miljömedvetet både som individ och kollektiv, att värna om demokratin och jämställ-

dheten i organisationen och i det gemensamma arbetet (Sofielunds kollektivhus 2017). Beroende på avtalsform har många kollektivhus makt att påverka vem som flyttar in. Detta är avgörande för att försäkra sig om att nya medlemmar är införstådda i vad som krävs av dem och är beredda att ställa upp på de regler och den kollektiva grundtanken som ska styra huset och livet tillsammans.

Kollektivets storlek och sammansättning

En viktig aspekt för att ett kollektivt boende ska fungera är gruppens storlek. Det finns inga ideala storlekar utan båda för- och nackdelar med större och mindre grupper. Kollektiva bostadsformer existerar i många olika storlekar och kan fungera oavsett, givetvis även relaterat till andra parametrar än just storlek. Ett större kollektiv medger bättre och mer påkostade gemensamma delar. Blir kollektivet för stort finns dock risken att den enskilda boende blir anonym och man förlorar den "kollektiva andan" (Palm Lindén 1992, s 122).

Generellt kan man säga att fler lägenheter och hushåll innebär bättre förutsättningar för arbetsfördelningen och för att den kollektiva arbetsbördan inte blir så stor på varje enskild individ. Här talar man om omkring 50 lägenheter (Grip 2014, s 26). I Nederländerna där man ofta organiserar kollektivhusen med undergrupper talar man om tre olika storlekar: 8-12 personer är en lagom storlek för en grupp där man har nära relationer och frekventa kontakter. 30 personer är passande för en undergrupp som delar på gemensamma lokaler. Hela kollektivet bör inte innefatta fler än 120 personer, ungefär så många som man kan

känna till vid namn och ansikte.

Det måste anses viktigt att man kan någon sorts relation till alla i huset, speciellt för att underlätta samarbetet, men den behöver inte vara nära eller speciellt personlig till alla. Föreningen Kollektivhus Nu menar att 30-80 personer är ett lagom spann, alla kan då känna alla men den enskilde kan även skapa nära relationer med ett fåtal.

Kollektivt boende som t ex kollektivhus kan erbjuda fördelar och möjligheter för vitt skilda grupper, så en särskild målgrupp känns kanske ej meningsfull att tala om. Vissa av fördelarna hänger även på att boendet är just blandat, med människor från olika bakgrund, i varierad ålder och med olika erfarenheter. Hur man sedan uppnår en sådan blandning är en senare fråga. Men det är även viktigt att fastslå att ett kollektivboende inte passar alla, det krävs engagemang, tid och intresse. Det finns generella fördelar som gäller för alla som bor i kollektivhus. Men man kan även tala om mer specifika, potentiella, fördelar som människor med olika livssituation åtnjuter genom ett kollektivt boende.

För ensamstående föräldrar kan kollektivhuset erbjuda praktisk avlastning i vardagen. Att bo närmre andra vuxna vittnar många om är positivt, de fungerar som bollplank och barnet/barnen får fler vuxna förebilder och kontakter. Närheten till andra föräldrar ger möjligheter att fundera på och få nya perspektiv på sitt eget föräldraskap, detta gäller både för ensamstående och föräldrar i parförhållande. Närheten till så många andra vuxna upplevs som en ökad trygghet, även för barnet. Man talar om ett "utvidgat föräldraskap"

som i sig är en reaktion mot kärnfamiljens upplevda "instängdhet" (Boman Garmér 2009, s 39). Generellt sätt får man genom en separation sämre ekonomi eftersom det är svårare som ensamstående att upprätthålla den standard man uppnådde med två inkomster. Det är vanligare att mamman flyttar från det gemensamma hemmet eftersom hon som kvinna generellt sätt har lägre inkomst, och inte har råd att bo kvar. En flytt till ett kollektivhus erbjuder, även om den privata lägenheten blir mindre, stora gemensamma ytor för familjen.

Kollektivhus har genom tiderna uppfattats som positiva uppväxtmiljöer. Barn får större ytor att röra sig på, ytor som även om de ligger utanför den privata bostaden kan betraktas som "säkra miljöer". De får fler vuxna kontakter än föräldrarna i sin närhet och lekkamrater i olika åldrar, kanske särskilt fördelaktigt för barn utan syskon.

Äldre som efter pension mister en del av sitt sociala kontaktnät kan i ett kollektivhus finna gemenskap och socialt utbyte, minskad ensamhet och isolering. De har potentiellt mer tid att engagera sig, vara till nytta och därav skapa sig en meningsfull tillvaro. Den nära kontakten och utbytet med grannar kan förlänga tiden de klarar sig eller vågar bo kvar ensamma i hemmet. Många upplever det som att de kan skapa sig en "bättre ålderdom" i kollektivhuset (Boman, Gromér 2009, s 29). Vissa äldre upplever det som svårt att flytta från en större bostad till en mindre trots att de egentligen inte är i behov av så stort utrymme. I ett kollektivhus får de tillgång till större gemensamma utrymmen även om den privata bostaden blir mindre.

En grupp som potentiellt skulle ha mycket att vinna på det kollektiva boendet är nykomna

nyanlända. Kollektivhus skulle kunna vara ett redskap i integrationen. Man får möjligheter att lära sig språket snabbare och skaffar sig genom boendet ett nytt sammanhang och kontaktnät. Det sociala nätverket kan i sin tur underlätta för hjälp med kontakten med svenska myndigheter, arbetsliv, stöd, etc.

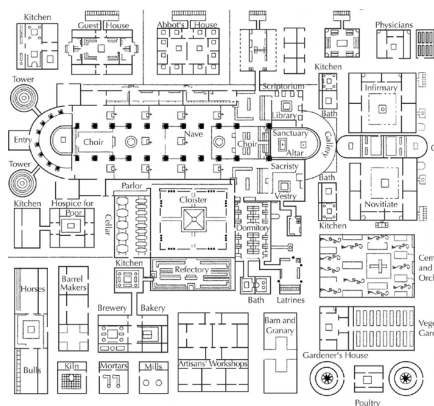
2. Kollektiva idéer och boendeformer

2.1 Kollektiva modeller genom tiderna

Tankar och idéer om kollektiv och organiserade kollektiva boenden har genom tiderna uppstått och förverkligats i olika former. Drivkrafterna har varit olika även om vissa teman och principer återkommer. Politik och samhällsideal har också påverkat utvecklingen. Ibland kopplas det kollektiva boendet till någon sorts produktion eller arbete. I vissa fall har det handlat om rent praktiska lösningar medan det i andra varit det sociala som stått i fokus. Storleken har även varierat mycket under historien. Här följer en genomgång av några modeller.

Kloster

Kloster skulle kunna beskrivas som en form av kollektiv där boende, arbete och den sociala gemenskapen organiserades kollektivt. Själva byggnaden spelade en stor roll för det gemensamma, den klassiska typologin organiserar rum kring en inre skyddad gård, ett atrium, som omges av en klostergång. Måltiderna äts i klostrets matsal, det så kallade refektoriet. Dessa komponenter är återkommande inom klosterarkitekturen. Klostren kombinerade funktioner för religiös och kulturell verksamhet med praktiska anrättningar som bageri, trädgård och stall och var i viss mån självförsörjande.

Samhället Utopia

Thomas More skrev 1506 som en kritik mot rådande samhällsstruktur boken "Samhället Utopia" där han beskriver ett utopiskt idealsamhälle som var helt kollektivt organiserat.

Denna organisation byggde på kvartersgrupper med gemensamma matsalar samt olika inrättningar för rekreation (Vestbro 2014, s 80). More planerade för 54 städer à 6000 invånare per stad.

Falangstär / Familistär

Den franske filosofen och socialisten Charles Fourier skapade under början av 1800-talet en vision för ett samhälle som organiserade boende och arbete kollektivt. Den kom att kallas falangstär och var tänkt att kombinera jordbrukssamhället med industrisamhället i palatsliknande strukturer, så kallade "sociala palats", där arbetarna skulle bo. Mest provocerande för dåtidens överhet var att arbetarna själva skulle äga och råda över allt, genom att organisera sig kollektivt skulle de vinna inflytande och makt. Funktionsmässigt innehöll en falangstär kollektiva storkök, matsalar, daghem, skolor och trädgårdar men även verkstäder och lokaler för behandling av jordbruksprodukter. Systemet var stort och omfattade omkring 1600 medlemmar (Palm Lindén 1992, s 35).

Idén förverkligades i viss mån 1859 av en järnkamintillverkare i norra Frankrike, Jean Godin, som byggde en fabrik med tillhörande bostäder, allt ägt av arbetarna. Godin kallade anrättningen för "familistär", en sorts storfamilj där det även fanns tankar om att kvinnorna skulle vara jämställda männen, de ansågs dock inte kunna jobba i fabriken och förblev ofta arbetslösa. Bostäderna var organiserade runt en inglasad gård med loftgångar.

Centralhusköken

Under tidigt 1900-tal var nymodigheter så som gasspis, vattentoalett och centralvärme exempel på förbättringar i hemmen möjliga tack vare produktion i stor skala. I samma anda av storproduktion kom de privata köken att anses omoderna och opraktiska. Samtidigt växte en ny form av medelklass fram som inte hade råd med privat tjänstefolk vilket var vanligt för borgerliga familjer under 1800-talet. För dem blev en kollektivisering av ser-

vicepersonal lösningen, dvs att flera familjer delade på en stab av tjänstefolk. Detta kom att materialisera sig i form av så kallade centralhuskök där ett gemensamt storkök serverade familjerna mat i de privata kökslösa bostäderna genom mathissar. Centralhuskök byggdes i flera europeiska storstäder, Sveriges fick sitt första i Stockholm 1905, Hemgården Centralkök på Östermalmsgatan. Det var i grund och botten en praktisk modell för en viss samhällsgrupp men som hade mycket lite att göra med gemenskap eller socialt utbyte. Att fruarna skulle kunna komma ut i arbetslivet eller ens ta del av det kollektiva arbetet fanns det inga tankar på (Vestbro 2007, s 81).

Funktionalismens kollektivhus

Funktionalismens människosyn och ideal handlade mycket om rationalitet. Man försökte i princip förändra, forma och bygga en ny form av rationell och demokratisk människa. Både män och kvinnor skulle förvärvsarbeta och hjälpa till att bygga det funktionalistiska samhället. Alla förväntades arbeta, idrotta och delta i politiska möten och studiecirklar. Det privata hemmet ansågs inte vara speciellt viktigt. Således föddes idéer om ett mer rationellt boende, kollektivhuset, där vardagen förenklades genom en restaurang med mathissar, daghem, butik och tvättinrättning, alltså en sorts kollektiv service. För det var inte tanken att de boende själva skulle sköta rulljangsen utan anställd personal tvättade, passade barn och lagade mat medan de boende gick till sina arbeten. Var människa skulle arbeta med det den var bäst lämpad för, en uppdelning av arbete som ansågs vara det mest rationella sättet att organisera livet och samhället.

En av de största förespråkarna för kollektivhusen var Alva Myrdal. Hon utvecklade även många idéerna bakom modellen. Trots storslagna planer och framtidsutsikter fick idéerna aldrig något större genomslag inom samhället eller arbetarrörelsen - förutom i kvinnoförbundet som stöttade förslagen.

“Ett stadshus, där man i 20 små kök över och bredvid varandra lagar köttbullar, och där många små barnkamrar... hysa varsin tynande och instängd människotelning - ropar det inte efter en planmässig organisation, en organisation i kollektivismens tecken?” Alva Myrdal 1932 (Vestbro 2014, s 82)

Således byggdes aldrig några kollektivhus annat än i privat regi. Det första blev 1935 kollektivhuset på John Ericssons gata i Stockholm, baserat på Myrdals principer. De små lägenheterna blev dock inte aktuella för barnfamiljer utan det var främst intellektuella och samhällsradikala som flyttade in. Fler kollektivhus byggdes efterhand, vissa av dem specialiserade som t ex Smaragden där endast ensamstående, yrkesverksamma kvinnor fick flytta in. Mathissarna togs bort och gav plats för gemensamma matsalar, den sociala samvaron blev allt viktigare. Miljön ansågs särskilt lämplig för ensamstående kvinnor med barn där samarbetet kring barnen kunde delas med andra.

Kollektivhusen upplevde en nedgång under 50-talet då motståndet mot boendeformen ökade och den inte ansågs lämplig annat än för en liten elit. Staten skulle ej stötta utvecklingen. Detta var även en konsekvens av det rådande hemmafru-idealet som såg det potentiella hotet av kvinnlig frigörelse genom kollektivhusen.

70-talets boendekollektiv

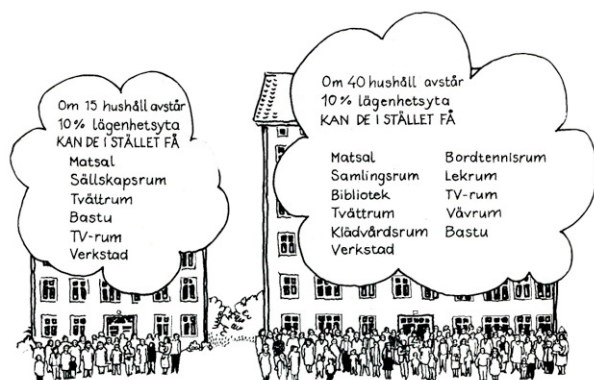
Boendekollektiven och storfamiljerna var bland de första att verkligen lägga fokus på själva gemenskapen i ett kollektivt boende. Efter 1968 års studentrevolution och vänster-rörelse blev de populära över hela Europa. Rörelsen var högst politisk och vände sig mot rådande normer för kärnfamilj och borgerlighet i allmänhet. De hade inte sällan ett dåligt rykte i samhället och antogs förespråka allt från lössläpphet till allmänt moraliskt förfall.

Bo i Gemenskap (BIG)

Inspirerade av boendekollektiven fick en arbetsgrupp som kom att kalla sig BiG-gruppen under 70-talet i uppdrag att forska och utveckla sina idéer om kollektivt boende. Detta

resulterade bl a i den opinionsbildande rapporten “Det lilla kollektivhuset på arbetsgemenskapens grund” (Vestbro 2014, s 84).

Gruppen såg framförallt fördelar i ett mer jämställt hushållsarbete, de kom att värdera det arbetet på annat sätt än man tidigare gjort men menade att det inte skulle utföras av enskilda kvinnor för små enheter i taget. Om flera, både män och kvinnor, tillsammans delade på arbetsbördan skulle det resultera i en enklare vardag, stimulerande hushållsarbete (eftersom det genomfördes i grupp) samt mer tid till annat eftersom man ju turades om. Det var genom BiG-modellen som de gemensamma måltiderna fick en betydande roll. De flesta av de ca 50 kollektivhusen som byggdes under 80- och början av 90-talet var av BiG-modell.

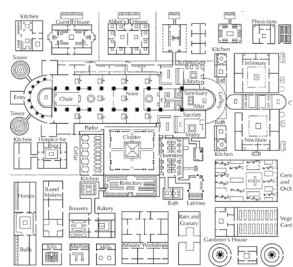
BiG-modellens principer är i mångt och mycket fortfarande rådande när det kommer till planering av kollektivhus. Lägenheterna minskades med ca 10% för att ha råd med de gemensamma ytorna, dessa bestod ofta av centralkök, matsal, allrum, lektrum, bastu, verkstäder, mm. De boende stod även i olika stor utsträckning för underhåll och förvaltning av husen.

Nyväckt intresse

Efter en period av minskat intresse under 90-talet kom kollektivhus-modellen att åter aktualiseras. Mellan 2000 och 2014 har omkring 15 nya kollektivhus byggts runt om i landet och fler är planerade. Jag kommer senare i arbetet ta upp tendenser och olika former av kollektiva boenden vi ser i dag, samt vilka ideal och drivkrafter som styr utvecklingen de senaste åren.

Tidsaxel

Övergripande illustration av betydande exempel på kollektiva boendeformer genom historien, deras huvudsakliga principer och bakomliggande drivkrafter.

Samhället Utopia
(Thomas More)

falangstär
(Charles Fourier)

Centralhuskök:
kökslösa lägenheter
med mathissar
till ett bemannat
centralkök

kibbutz:
israeliskt koll-
ektivt samhälle

Sveriges första
kollektivhus:
John Ericssons gata
Stockholm, anställd
personal.

Alva Myrdal:
kollektivhusen som
kvinnofråga

400-talet

1506

1832

1905

1909

1935

RELIGION

De första kristna klosterna kan liknas vid kollektiva boenden.

SOCIALA UTOPIER INDUSTRIALISMEN

Kollektivt organiserat arbete och boende, ofta utifrån ett samhällskritiskt och politiskt för tiden utopiskt perspektiv.

KOLLEKTIV SER- VICEPERSONAL

Kollektivisering av servicepersonal av ekonomiska och praktiska skäl när medelklassen växer.

FUNKTIONALISM RATIONALISM

Rationalism och praktiska idéer präglar de första svenska kollektivhusen. En förenklad vardag och rationell livstil var i fokus.

50-talet

HEMMAFRU-IDEALET

50-talets tillbakagång till hemmafruidealet sätter stopp för kollektivhusens utveckling under en tid.

storfamiljerna

1968

POLITIK

Boende-kollektiv sprids i europa i samband med 1968 års studentrevolution som en kritik mot borgerligheten.

BiG-gruppen: arbetsgrupp med avsikt att undersöka möjligheterna för kollektivhus

1978

BOGEMENSKAP

Kollektivhus av BiG-modell (Bo i Gemenskap) byggs och det centrala för dessa är bogemenskapen och de de kollektiva måltiderna.

Stacken: första kollektivhuset av BiG-modell

1979

Omkring 50 kollektivhus av liknande modell byggs sedan under 80-talet

80-talet

INDIVIDUALISM KONSUMTION

Minskat intresse för kollektivhus under 90-talet, kanske på grund av större fokus på individualism och konsumtion.

Nytt uppsving för kollektivhusen

2000-talet

HÅLLBARHET OCH LIVSSTILSFRÅGOR

Kollektivhuset som modell kommer tillbaka och utöver den sociala gemenskapen och samarbetet så framstår hållbarhet, miljöfrågor och förändringar av livsstil som viktiga drivkrafter.

SoKo:
Kollektivhus
i Sofielund,
Malmö

2014

Slutsatser utifrån historiska exempel

Det tycks viktigt att se och förstå de olika modellerna utifrån den tid och det samhällsklimat som rådde vid deras tillkomst, inte minst för att försöka förstå och undersöka drivkrafterna bakom kollektiva idéer idag. De har inte sällan uppstått och utvecklats som en reaktion mot rådande normer, stått i framkant för utveckling och provocerat genom att utmana utbredda värderingar och idéer om vad ett boende skulle kunna vara.

De tidiga utopiska exemplen kopplade ofta boendet till arbete och produktion. En sorts praktiska lösningar för livet och arbetet, i stort och i smått. Dessa präglas av en viss typ av social kontroll och inte minst kan arkitekturen vara kontrollerande. Det har under olika tider funnits en tro på att man genom arkitektur kan förändra människan. Funktionalismens rationalitet ämnade utveckla människan till att vara till störst nytta för näringsliv och stat. De funktionalistiska kollektivhusen och deras service var ett sätt att underlätta för detta ideal. Logik, effektivisering och praktiska lösningar har varit ledord.

Man kan urskilja en tydlig förändring när kollektivhusen kom att handla om gemenskap och samarbete. Det sociala var sällan en viktig komponent i de tidiga formerna, snarare en konsekvens. 70-talets vänsterradikala boendekollektiv inspirerade till kollektivhusen av BiG-modell som hade gemenskap och samarbete som huvudprinciper. De fick således även en ganska tydlig vänster-politisk karaktär. Att samarbeta ledde till en förenkling av hemarbetet och vardagslivet med möjligheter till hjälp med barnpassning, mm. Informella nätverk som underlättade vardagen för många.

Genom tiderna har kollektivhusen betraktats som en kvinnofråga och mött stort motstånd från etablissemangen. Redan långt bak i tiden kan man urskilja hur kollektiva boendeformer ofta kunnat innebära fördelar främst för kvinnor. De har tillåtits lämna hemmen och kunnat komma ut i arbetslivet. Det obetalda hemarbetet som de genom tiderna stått för har varit i fokus för kollektivhuslösningarna: genom samarbete och arbetslag har man kunnat lätta på den arbetsbördan. Men kollektivhusen har fått kämpa i motvind från patriarkatet och föreställningar om kvinnorollen. De funktionalistiska kollektivhusen från 30-talet fick t ex inget stöd i arbetarrörelsen, endast av kvinnoförbundet. Boendeformen har ofta ställts mot idén om kärnfamiljen och uppfattats som ett hot mot denna. Man har t o m kallat dem för "familjeupplösande". Dick Urban Vestbro beskriver en ond cirkel där förvärvsarbetande kvinnor p g a brist på service inte hade tid att engagera sig politiskt, de kunde därmed inte påverka bostadspolitiken i syfte att öka boendeservicen och den patriarkala bostadsmarknaden kunde ostört fortsätta (Vestbro, 2010).

Oavsett anledningarna så är kollektivhusen fortfarande en mycket liten del av bostadsbeståndet i Sverige. Man kan spekulera i var svårigheterna ligger. Än idag skräms vissa av tanken på "kollektiv" och många har tydliga mentala bilder av vad det innebär, bilder som har ganska lite att göra med hur ett kollektivhus ser ut idag. Konsekvensen av att kollektivhusen dessutom är så få är att det också är få som känner till dem. 60- och 70-talets politiska och alternativa vänsterrörelse har varit betydande för kollektivhusens utveckling. Idag kan man däremot ifrågasätta om de behöver ha en lika tydlig politisk prägel. Kanske går man nu tillbaka till ett mer praktiskt synsätt. Eller så är det andra, mindre partipolitiska frågor som står i centrum. Mer om detta senare.

2.2 Kollektiva boendeformer idag

Kollektivhus

I Sverige idag förknippar vi kollektivt boende främst till modellen "kollektivhus". De bygger i stor mån på BiG-modellen som utvecklades under 80-talet. Ett kollektivhus kan beskrivas som ett vanligt flerbostadshus men med mer gemensamma och delade utrymmen och lokaler än vad som är brukligt i vanliga bostadshus. Alla boende har sina egna privata och fullt utrustade lägenheter men idén om att bo tillsammans med andra är central för bostadsformen. Lägenheterna är mindre än gängse standardlägenheter för att bekosta de gemensamma delarna. Man organiserar ofta boendet genom gemensamma aktiviteter och ett delat ansvar för drift och skötsel. De gemensamma måltiderna (som kan vara mer eller mindre frekventa) är en viktig del. Det finns omkring 45 kollektivhus i Sverige idag med mellan 15 och 80 lägenheter, genomsnittet ligger på 30 lägenheter (Vestbro 2014, s 10). Den delade servicen och lokalerna kan se olika ut men så gott som alla svenska kollektivhus har ett storkök med tillhörande matsal och allrum, vanligt är även verkstäder, bibliotek, lekrum, bastu, diverse verktyg och prylar, festlokal, gäst- eller uthyrningsrum, motionsrum, mm.

Under 90-talet testades en variant där kollektivhus kombinerades med serviceboende (ofta för äldre och handikappade). Man delade på gemensamma lokaler och anställd personal, kombinationen skulle skapa åldersblandning och tillåta äldre att kunna bo kvar längre. I praktiken fungerade sällan konceptet, kollektivhuset fördrog att själva sköta matlagning och de äldre var ofta i för dåligt skick för att kunna delta i de kollektiva aktiviteterna (Vestbro 2014, s 86). En annan form av kollektivhus vänder sig speciellt mot äldre (över 40 år)

utan eller med vuxna barn, de kallas ofta för kollektivhus för andra halvan av livet. Den ökade andelen äldre i Sveriges befolkning kan antas ligga bakom utvecklingen. Modellen innebär ett stöd under en längre period av åldrande, ett fåtal har sedan 90-talet byggts i Sverige men är desto vanligare t ex i Nederländerna.

Kombo (Utopia)

KomBo är en form av modernt kollektivboende framtaget av arkitektkontoret Utopia. Modellen består av kostnadseffektiva hyreslägenheter från grunden planerade för att husera mindre kollektiv om ca 45 personer. Man har ett eget mindre rum och ett förråd men delar på hygienutrymmen, kök och vardagsrum (Utopia 2014). Den stora skillnaden mot andra former av mindre kollektiv är att man här har kunnat planera för kollektivt boende från grunden när bostaden ritas och byggs. Det går således att komma runt vissa utmaningar kring bristen på privatliv, mm som kan uppstå när vanliga lägenheter används för kollektivt boende.

Felleshus

En stadsplaneringsgrepp med kollektiva inslag är kvarter med "felleshus", dessa påminner om de danska bofaellesskaben (se nästa avsnitt). Ett exempel finns i Okidokis "Vallastaden" som byggs till bomässan i Linköping. I varje kvarter planeras det in ett felleshus som är en gemensam byggnad med tillhörande utemiljö. Byggnaden kan t ex innehålla sopsortering, verkstad, gästlägenheter, festlokal, odlingsmöjligheter, mm. Tanken är stärka den

sociala gemenskapen genom att ”kombinera nödvändiga och frivilliga aktiviteter” (Kling 2013, s 49).

Ekobyar

Ekobyar räknas ibland till boenden med kollektiva inslag. De kan se olika ut och ha olika form av organisation men generellt sätt syftar de till att skapa ett ekologiskt boende i gemenskap och samarbete med andra. De byggs i lantmiljö, men helst nära kollektivtrafik, och jobbar för att underlätta och sträva mot en hållbar livsstil. Både energi och råvaror ska helst figurera i ett lokalt kretslopp i byn. Principen är småskalig med som mest omkring 50 hus vilket innebär att man skapar en social gemenskap där alla känner eller känner till varandra. Gemensamma lokaler och aktiviteter är en viktig del av många ekobyars koncept.

Tech Farms

Koncepten för kollektiva boenden kan vara mer eller mindre specifika till sin utformning. Ett exempel är så kallade Tech Farms som riktar sig till entreprenörer och människor ”i framkant”, som man uttrycker det. Politiskt ligger de mer till höger och har alltså en ganska specifik målgrupp, vilket inte är brukligt för traditionella kollektivboenden. Man planerar för små, smarta lägenheter, odlingar för kollektivet och har idéer om att kunna vara självförsörjande. Tech farms är tänkt att vara globala och bilda ett nätverk av boenden där medlemmar ska kunna övernatta när de reser (Hellquist 2015 s 61).

Liknande koncept på ”innovationsboende” finns i Köpenhamn, ”Nest Copenhagen” är ett entreprenörskollektiv för kreatörer och entreprenörer som ser vinster i att bo och arbeta sida vid sida.

Nationella särdrag, kollektiva boendeformer i andra länder

Medan man i Sverige haft kollektivhuset som främsta representant för kollektivt boende har man i andra länder hittat andra former. Många gemensamma drag står att finna men även vissa nationella särdrag. Här följer en genomgång av några länder som utvecklat kollektiva boendemodeller.

Danmark beskrivs som ett av de ledande länderna för kollektiva bostadsformer. Den vanligaste formen är de så kallade ”bofaellesskaben” som ofta består av en grupp radhus eller villor och en större byggnad med gemensamma lokaler som man förvaltar tillsammans (Vestbro 2014, s 88). Även i Danmark var det under 60-talet ett ifrågasättande av kärnfamiljen och traditionella bostads-normer som satte igång tankarna på kollektivboenden. Diskussionerna fick den danska staten att lansera en tävling för alternativa bostadsformer. Vandkunsten arkitektkontor vann med bidraget ”Tinggården” som färdigställdes 1978, projektet betraktas fortfarande som en milstolpe i dansk arkitekturhistoria. Bofaellesskapen byggs ofta från grunden av intressegrupper som sätter mycket fokus på granngemenskap. Man har gemensamma måltider i faelleshusen där det utöver större gemensamt

kök och matsal även kan finnas tvättstuga, barnrum, kontor, verkstäder, tv-rum, bastu, mm (Arbirk 2012). Man räknar omkring 500 bogemenskaper i Danmark.

Även i Nederländerna utvecklades en form av kollektivhus efter vågen av boendekollektiv under slutet av 60-talet, dessa kom att kallas "central wonen" efter en modell där de egna lägenheterna grupperades runt en central gemensam kärna.

Nederländska kollektivhus organiserar ofta boenden genom kluster och undergrupper för att göra gruppstorlekarna mer hanterbara. Varje undergrupp delar på någon gemensam lokal och det finns oftast en byggnad med lokaler gemensamma för alla undergrupper, alltså för hela kollektivet. För att öka mixen av människor kan undergrupperna bestå av olika sorters bostadsenheter, men det finns även exempel där undergrupperna består av samma typ av enheter. Ett kluster kan bestå av omkring fem bostadsenheter. Kollektiva bostadsformer uppmuntras och underlättas av den nederländska staten som erfarit att de ofta blir lyckade projekt.

I Tyskland är så kallade bygg-gemenskaper vanliga. En bygg-gemenskap innebär att en grupp går samman och gemensamt bygger t ex ett flerbostadshus som man sedan även förvaltar. Graden av kollektiva inslag varierar, gemensamma måltider är inte så vanliga. Denna form bostadsbyggande uppmuntras av den tyska staten, i vissa delstater finns mål om att 20% av alla markanvisningar ska gå till bygg-gemenskaper.

I USA refereras kollektivhus eller kollektivt organiserat boende till "cohousing" och up-

pstod under 1970-talets senare hälft. 90-talets utvecklingen har påmint om de danska bofaelleskaben, dvs fristående bostäder med gemensamma lokaler samlade i en separat byggnad, vanligtvis i förortsmiljö. De amerikanska cohousing-komplexen satte under 90-talet ofta mer fokus på de privata hemmen än vad som var brukligt i Europa, denna trend har dock förändrats något under senare tid.

En särskild form av kollektivt boende finns i Israel, kibbutz. Kibbutz kan beskrivas som en form av jordbruks- eller industrikollektiv där man både bor och arbetar tillsammans. De utvecklades i början av 1900-talet i Palestina med intentionen att bygga ett nytt sorts samhälle. Man strävade efter att vara en självständig ekonomisk och social organisation där huvudprinciperna kretsade kring gemensamt ägande, rättvisa och jämlikhet. Som medlem praktiserade man en form av direkt-demokrati och fick vara med och fatta beslut kring allt som rörde organisationen. Det finns idag omkring 270 kibbutz vilket innebär att ca 2,8% av Israels befolkning bor på kibbutz. Storleken varierar mellan 80-2000 personer. På kibbutz finns förutom fabrik, odlingar, stall, gästboenden också ofta gemensam matsal, tvätterier, affär, pool, sjukstuga, mm. Man betraktar hela kibbutzen som sitt hem, inte bara den egna bostaden, och har gemensamma måltider och barnpassning. Vissa principer kring ägande och jämlikhet har efterhand förändrats, man har t ex inte längre ett roterande system för alla arbetsuppgifter och idag sägs det vara mindre fokus på kollektivet och mer på klassiska kärnfamiljsenheter (Kibbutz Program Center 2012).

2.3 Platser i staden för gemenskap och kollektiva idéer

Utöver kollektiva lösningar för boende finns andra platser i stadsrummet som bygger på delande och gemenskap. Sådana platser som inte är kommersialiserade är idag dock få. Det klassiska exemplet är biblioteket som erbjuder en miljö för möten och kunskap, de har en mer bildande funktion än en skapande. Vissa gamla kollektiva och skapande idéer om hantverk och praktiskt kunnande har fått ett uppsving i och med så kallade "makerspace". Ett makerspace är en verkstadsliknande miljö som uppmuntrar till delning av kunskap, verktyg och idéer.

Ett annat i sammanhanget relevant begrepp är "urban sharing". Det handlar om kollaborativ konsumtion och rum och platser som kan hysa flera olika funktioner beroende på intresse och även fördelat över dygnets och veckans olika tider. En sorts effektivisering av platser och lokaler. De ska vara icke-kommersiella och ha skapande och gemenskap i fokus. En plats där man varken är konsument eller boende. Det kan vara allmänna kontor, verkstäder eller ateljéer. Även här talar man om o-programmerade rum, fysiska platser där idéer kan gro och utvecklas. De här formerna av medskapande innebär i förlängningen en demokratisering av samhället och arkitekturen genom att man får vara delaktig och utforma (Svensson 2014, s 68-69). Idag försörjer sig många på olika former av frilansverksamhet som ibland varken ger gemenskap, sammanhang eller trygghet. Där blir gemensamma öppna arbetsplatser viktiga.

STPLN

STPLN är ett makerspace och en form av mötesplats i Västra hamnen i Malmö vars verksamhet drivs fristående men på uppdrag av Malmö stad. Här är öppet för alla och inom byggnad drivs olika verksamheter och aktiviteter som till stor del är gratis att ta del av. Man ger förutsättningar, material, kontakter, stöd vid uppstart eftersom man resonerar att vi vinner på att hjälpa och stötta varandra. Här ges möjlighet för både högteknologiskt och enklare skapande, globalt och lokalt, vinstdrivande eller ej. Man skulle kunna uttrycka det som att STPLN tillhandahåller den praktiska infrastrukturen. Här finns t ex laserskärare, 3D-skrivare, snickeriverkstad, textilverkstad och maskiner för digital produktion (Stpln 2017).

STPLN, Malmö

I större städer är det en kostnads- och yteffektivisering att dela på dessa resurser. En annan viktig del är att man som privatperson här kan få ta del av kunskapen för att kunna använda dem.

Jag har suttit på just STPLN (i Hub:n som är ett gratis kontor i en stor lokal med god arbetsmiljö, generösa arbetsbord, billigt kaffe, snabbt wifi och både mötesrum, kök och pingisbord att låna) och skrivit en del av mitt examensarbete. Det är uppenbart att man här lyckats skapa en miljö som främjar och underlättar samarbete och utbyten mellan olika aktörer. Atmosfären är öppen, välkomnande och tillåtande och det syns att man lyckats bygga en gemenskap och skapat en ny sorts plats och sammanhang i staden. Det är en stor internationell spridning på besökarna, likaså när det kommer till ålder och kön. Vissa sitter själva med sina datorer medan andra samlas i grupper. Många sysslar med kreativ verksamhet, både digitalt och analogt, en del är studenter som jag själv medan andra håller på med egna företag. Jag uppfattar bredden här som styrkan, för att använda ett uttjat ord en mötesplats i ordets rätta bemärkelse, bortom klyschorna. STPLN ger uttryck för ett samhälle som i högre grad skulle kunna byggas på delande och gemenskap.

Garaget Sofielund

Garaget på Lönngatan i Sofielund, Malmö, har funnits sedan 2008 och beskrivs som "ett extra vardagsrum" och en mötesplats, gratis och öppet för alla åldrar. Känslan av ett vardagsrum förstärks av den brokiga möbleringen, soffgrupper och golvlampor. I grunden

är Garaget en biblioteksfilial som mer än vanligt konstruerats utifrån besökarnas behov och önsningar. Både i fråga om utbudet av böcker men även i fråga om service och tjänster, tanken är även att besökarna ska direkt delta och forma verksamheten. Här finns förutom böcker och datorer även verkstäder med material för att både laga kläder, meka med cyklar och pyssla, mötesrum att låna, arrangemangsscen, café, kurser och workshops.

Biblioteksfilialen "Garaget" i Malmö

Verksamheten har som mål att vara en naturlig mötesplats både för boende i Sofielund och resten av Malmö, ge plats för olika arrangörer och därmed bredda kulturutbudet, förmedla kulturella intryck och samhällsvägledning (frågor kring omsorg, arbete, integration, kultur och fritid samt annan myndighetskontakt) samt vara en verksamhet som bjuder in besökarna att vara delaktiga (Malmö stad 2017).

Cykelkök

Cykelkök är ett annat uttryck för delande genom folkbildning och kollektivt lärande. Ett cykelkök är en cykelverkstad där man själv med hjälp av volontärer och tillgång till verktyg kan reparera sin cykel. Där finns nödvändig utrustning och material i form av gamla kasserade cyklar och delar, kunskaperna som förmedlas sträcker sig från att kunna laga punkteringar till att i princip själv bygga ihop en cykel. Cykelkök finns runtom i världen och i några städer i Sverige, t ex i Malmö.

Cykelköket, Malmö

3. Diskussion

3.1 Dagens bostadssituation

Boverkets prognoser för behovet av bostadsbyggande beskriver volymer som vi inte sett sedan miljonprogrammets dagar. Mellan 2012 och 2025 behöver 558 000 bostäder byggas, tre fjärdedelar av dessa i storstadsregionerna (Boverket 2015, s 8). De här kvantitativa undersökningarna och siffrorna är svåra att förhålla sig till eftersom de inte speglar vad för sorts boende som behövs och efterfrågas, heller inte rådande värderingar, samhällsklimat och människors ekonomiska förutsättningar. Sveriges befolkning har ökat mer än vad SCB förutsett och den största ökningen består av hushåll med begränsade resurser, dvs de svagaste aktörerna på bostadsmarknaden. I det här perspektivet blir det också absolut nödvändigt att reflektera över vad vi ska bygga, att revidera vår syn på bostäder och boende, modellen vi bygger på.

Många delar påverkar hur befolkningen och hushållen ser ut. Vissa av dessa är svåra att uppskatta och förutspå, t ex invandring som kan förväntas vara stor på grund av oroshärdar och en ökad globalisering, men som kan begränsas av vilken flyktingpolitik som förs. Även bostadspolitiken kan påverka hur hushållen ser ut, t ex mot mer kollektiva lösningar. Hur vi bor hänger samman med hur vi lever våra liv så samhällsutvecklingen i stort påverkar också vårt framtida boende. Ålderssammansättningen är en annan viktig faktor som påverkar behovet av bostäder. Sammanfattningsvis kan man konstatera att det bör finnas ett brett utbud av bostäder och bostadsformer att välja mellan, något som inte är en självklarhet idag.

Framtidens boende

Ska man diskutera alternativa bostadsformer blir det nödvändigt att undersöka hur folk föreställer sig ett framtida boende samt hur man tidigare resonerat när man planerat bostäder.

Förr följde en klar majoritet av befolkningen ett visst mönster för boende, ett mönster nära förknippat med ålderstrappan. Man föddes och växte upp i villa, flyttade till hyresrätt efter avslutade studier, kanske till en början i andra hand men så småningom med ett förstahandskontrakt. När man sedan bildade familj köpte man en villa i förorten. På ålderns höst och efter att barnen flyttat ut flyttade man till en mindre lägenhet igen (Öhman 2010, s 3). På många sätt fungerar bostadsmarknaden fortfarande utifrån den här modellen trots att familjebildningar, värderingar och boendemönster förändrats. Som exempel kan ges att många gärna vill kunna bo kvar centralt även efter de bildat familj och att fler och fler lever ensamma under långa perioder av sitt liv.

Man kan konstatera att det på många håll råder brist på små billiga lägenheter men även på större lägenheter med fyra eller fler rum i flerbostadshus. Det förekommer problem med trångboddhet där det finns en klar koppling till inkomst. Trångboddhet är vanligare bland familjer med många barn, ensamstående och familjer med utländsk härkomst. Även detta är kopplat till bristen på större hyreslägenheter. En annan fråga är hur man kommer täcka upp det uppenbara behovet av mindre lägenheter. Ska det bara byggas små, dyra ettor eller bör man söka andra lösningar som bygger på kollektiva delar?

Forskare på Chalmers har gjort undersökningar som omfattar familjer boende i flerbostadshus. Det framkom att framför att behöva flytta skulle en klar majoritet vilja kunna förändra sin bostad allteftersom familjen krymper eller växer. Viktigast med bostaden var därför inte heller utsikten, nytt kök eller terrass utan mer funktionsbaserade komponenter som förvaring och just att kunna modifiera sin bostad efterhand (Öhman 2010, s 5). Undersökningar bland unga i Stockholm visar att man prioriterar läge framför storlek på boendet. Så mycket som 20 % kan tänka sig att avstå från ett eget vardagsrum om det finns ett gemensamt i fastigheten. Nära hälften ser sig bo med vänner eller andra i framtiden. Lika många skulle vilja se mer flexibla lösningar i hemmet och skulle vilja ha större inflytande över bostaden och fastighetens utformning. Många uttrycker även en önskan om att ha närmre och bättre kontakt med sina grannar (United Minds 2014).

Skenande priser på bostäder och mark i större städer gör kompaktare bostäder mer intressanta. Redan idag är lägenheterna mindre, för 20 år sedan var en tvåa i genomsnitt 64 m², idag är den 58 m². Kraven på att lägenheterna är väl planerade ökar ju mindre de blir. Urbaniseringen innebär att vi måste bo mindre för att få plats. För att kunna upprätthålla viss standard kan en del funktioner vara kollektiva och placeras i gemensamma lokaler.

Idéen om monofunktionella och hårt programmerade rum med fasta aktiviteter kopplade till dem är inte förenligt med hur vi idag lever. Ett exempel är tv-n som sedan 50-talet dikterat hur vi organiserat våra vardagsrum. Idag har den för många spelat ut sin roll, och ersatts av den bärbara datorn som med lätthet flyttas runt och gör vilket rum som helst till

”tv-rum”. Om man undersöker bostaden utifrån andra parametrar än de fasta etablerade föreställningarna om ”sovrum”, ”vardagsrum”, ”kök” och så vidare framstår bostaden med dess rum och funktioner i ett nytt ljus. Okodade rum med fler potentiella användningsmöjligheter och således en större flexibilitet i hur man lever i och använder dem. En mindre programmerad bostad skulle vara lättare att anpassa till vår tids spridning på livssituationer, -stilar, -mönster och kulturella föreställningar. I ett längre tidsperspektiv kan det även tyckas märkligt att bygga för specifika målgrupper, husen kommer stå i upp emot 100 år och mycket kan hinna hända både på bostadsmarknaden och i samhället.

Kopplar man privatbostaden och dess planlösning till förändringsfrekvensen och mönstren i våra liv framstår en inbyggd flexibilitet i systemet som önskvärd. Hur denna flexibilitet uppnås är en större fråga som inbegriper inte bara det privata hemmet utan även omkringliggande lokaler och funktioner. Det kan även handla om rent logistiska lösningar för förvaring, mm. *Denna frågeställning är grunden för vad jag undersöker närmare i min gestaltning. Hur man skapar ett alternativt boende byggt på flexibilitet genom betydande kollektiva inslag.* Så mer om detta i senare kapitel och i gestaltningsförslaget. I en rad olika undersökningar vittnar många om en önskan att ha mer inflytande och kunna påverka sitt boende, gemensamma lokaler och sin närmiljö. Detta gäller även när man bor i hyresrätt. Viktigt här är således upplåtelseformerna, detta är inget jag kommer gå närmare in på i mitt arbete, men fler och varierade upplåtelseformer vore ett intressant medel, t ex blockuthyrning av lägenheter till olika föreningar. Dessa kan i sin tur få större ansvar för underhåll och skötsel och därmed större möjlighet att påverka boendemiljön. Den här formen med kooperativ hyresrätt förekommer bland annat i kollektivhus.

3.2 Tendenser för kollektiva idéer och modeller

Samhällsklimat

Det ökade intresse för kollektiva lösningar även när det kommer till boende skulle kunna härledas ur en större delande-trend där det enskilda ägandet inte är nödvändigt i alla lägen. Behovet av hållbara lösningar i samhället, inte minst när det kommer till bostäder, är stort. Fler och fler strävar efter en hållbar livsstil, engagerar sig för klimat- och miljöfrågor samt bekymrar sig för masskonsumtion och resursslöseri. Bostadskrisen i storstadsregionerna, ekonomiska begränsningar, demografiska förändringar och nya prioriteringar talar för alternativa boendeformer. Undersökningar visar att många är beredda att bo mindre och dela på mer om de får större möjlighet att välja var de ska bo. Detta är givetvis en konsekvens av bostadskrisen och en bostadsmarknad som inte bygger efter behov, men pekar även på att man ser andra möjligheter och värden med sitt boende än de traditionella. Man skulle kunna tänka sig kompaktare bostäder där social interaktion och större funktionalitet blir viktiga komponenter.

Om man under 70-talet förknippade kollektiv med vänsterrörelsen och gröna vågen som flyttade ut på landet menar jag att dagens kollektivboenden är ett potentiellt bredare fenomen som handlar om att bo urbant och resurssnålt i staden. Dels kan man alltså tala om en förändrad inställning till konsumtion och ägande. Troligtvis som en konsekvens av en större miljömedvetenhet. Dels kan man tala om ett hårdare samhällsklimat med allt från kommersialiseringen av det offentliga rummet och en ökad segregation i storstäderna. I det ljuset ter sig kollektiva lösningar mycket intressanta.

Livsval och motivation

Hur vi bor påverkar i förlängningen hur vi lever och verkar, hur vår vardag och vår framtid formas. Det finns många motiv bakom att välja en kollektiv boendeform. Dels beroende på bakgrund och dels beroende på var i livet man befinner sig. Gemenskapen framstår dock som en av de främsta anledningarna i studier som gjorts i kollektivhus. Andra skäl som ofta kommer upp är en förenklad vardag samt vissa politiska motiv beträffande familjebildning och svårigheterna på bostadsmarknaden i övrigt (Boman, Garmér 2009, s 30). Alternativen på bostäder är förvånansvärt få medan variationerna på familjerna fler och fler. När vardagen präglas av tidsbrist och en rad olika åtagande kan just hjälpen i vardagen vara ovärderlig för att lösa det så kallade "livspusslet". Frågor om jämställdhet aktualiseras när arbetsfördelningen i hemmet fortfarande i högre grad hamnar på kvinnan, detta trots all samhällsdebatt och uttalade mål om en mer rättvis fördelning. Kollektivhusens organisation som synliggör hemarbetet är ett sätt att adressera problemet.

Vårt samhälle sägs präglas av en stor individualism som skiljer sig från tidigare samhällen där kollektivet stått i fokus. Det kollektiva boendet handlar i stort om att lösa individuella problem på kollektiv väg. Det handlar även om att skapa sig större inflytande och möjligheter att påverka. Boendet är ett potent redskap för att styra, forma och förändra sin livssituation. Även vem vi har omkring oss och våra relationer till dem är avgörande för hur vi uppfattar vår boendekvalité. Jag har i tidigare litteraturstudier refererat till hur viktiga dessa relationer är och kan vara. Båda i fråga om hälsa och möjligheter till värdefulla kontakter.

Motstånd

Trots uppenbara fördelar och möjligheter och trots ett ökat intresse finns relativt få kollektivhus i Sverige. Liksom vi sett förr under historien kämpar även dagens kollektivtrender i motvind mot samhällsnormer och fördomar. Jag menar dock att dessa håller på att luckras upp, det går inte längre att avfärda dagens kollektivhus som flummiga vänsterprojekt. Detta till trots verkar just bilden av kollektivhus som radikala 70-talsprojekt fortfarande hänga kvar, även om den har mycket lite med verkligheten att göra. Den här snedvridenheten sätter onödiga käppar i hjulet för utvecklingen genom att avfärda boendemodellen som "alternativ" och "extrem", d v s inget för gemene man. Paradoxen ligger ju i att så länge boendeformen är ovanlig så fortsätter den att för många framstå som alltför "alternativ" och fördomarna kan frodas.

Kollektiva boenden har visat sig vara klimatsmarta och resurssnåla modeller, det är dock oftast inte så de främst framställts. Intresset för hållbart byggande och hållbara städer är stort, skulle man börja marknadsföra kollektiva modeller på det viset skulle det kanske hjälpa till att skynda på utvecklingen. En annan potentiell svårighet är att kollektiva boenden som oftast har hyresrätt som upplåtelseform vilket bostadsbolagen av många olika anledningar är mindre benägna att satsa på än bostadsrätter. I bostadskrisens kölvatten är dock kanske just det en större fråga och något som behöver förändras i grunden.

Eftersom de flesta svenska kollektivhus tillhör kommunala bostadsbolag är det i stor utsträckning politiska beslut och vem som sitter vid makten som avgör om och hur mån-

ga som byggs. Synen på boende är ganska snäv, även hos politiker. Man håller sig inom vissa referensramar som är nära kopplade till bilden av vad en familj är och bör vara men även synen på privategendom. Således finns en tröghet i systemet som gör det svårt för alternativa former att ta plats och utvecklas. Det är i nästan alla fall en driven ideell grupp av privatpersoner som initierar idén om ett kollektivt boende. De vittnar just om oviljan från politiskt håll att komma dem tillmötes (Boman, Garmér 2009, s 37). De allmännyttiga bostadsföretagen är dock de som oftast byggt kollektivhus och de kan ha ideologiska och politiska skäl utöver de företagsekonomiska. Fastighetsägare kan se en ekonomisk fara i de gemensamma ytorna som om kollektivhus-konceptet inte fungerar kan vara svåra att hyra ut. Således är det i stor mån politiska incitament som styr huruvida man vågar satsa på alternativa former. En annan möjlighet är att titta på bygg-gemenskaperna som t ex är mycket vanliga i Tyskland och som skulle underlätta för drivna grupper att starta upp och låta bygga kollektivhus.

I en värld som i allt större utsträckning präglas av ekonomiska system som kollapsar, naturkatastrofer och politisk oro menar jag att en utveckling mot ursprungliga ideal och värden är både önskvärd och ofrånkomlig. Den rådande individualismen har nått sitt klimax, nu är det tid att vi börjar prioritera livskvalitet på andra grunder än masskonsumtion och ekonomisk framgång. Speglat i vårt boende skulle ett större mått av kollektiva inslag vara en logisk följd. Man behöver kanske heller inte bo lika stort som förr om bostäderna är smartare, man kanske inte behöver äga allt själv om man får tillgång till det när man behöver.

4. Rumslig utformning och spatial organisation

4.1 Generell organisation

Hur bostadshuset planeras och hur gemensamma och privata ytor organiseras och samspelar är avgörande för hur väl dessa kommer fungera och kan skapa både möjligheter och begränsningar. Kollektivhusets organisation utmanar gränsdragningen av privat och icke-privat så som vi känner den i klassiska flerbostadshus. Detta är en av de stora utmaningarna, hur man rumsligt utformar och löser dessa övergångar. Man kan se det kollektiva boendet om en by eller ett bostadsområde i miniatyr. Sambruket av lokaler, ägodelar och vardagsliv kräver en väl avvägd planering och utformning för att fungera. En del menar att för att få kallas ett kollektivt boende ska målet om gemenskap vara uttalat och inbyggt i den sociala och fysiska organisationen. Man talar ofta om tre komponenter: gemensamma aktiviteter, gemensamma lokaler och ett uttalat målet om samhörighet och gemenskap i gruppen.

Men det går naturligtvis att tänka sig det kollektiva i olika nivåer, från att dela på bara lite till att dela på nästan allt. Kvarteret Trevnaden i Malmö som Sofielunds kollektivhus tillhör är uppbyggt genom tre olika nivåer: Mini, Medi och Maxi. Mini är ett bostadshus av normaltyp med gemensam tvättstuga och innergård, Medi har gemensamma ytor på bottenplan medan Maxi är ett renodlat kollektivhus. Jag har på följande uppslag gjort en uppdelning i sex typer för att synliggöra hur man kan tänka kring olika nivåer.

Nivåer av kollektiva inslag

Typ 1

Det "ursprungliga kollektivet"

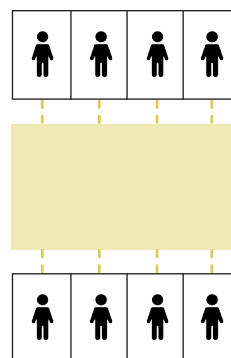

Den första nivån motsvarar den högsta nivån av kollektivt delande och skulle t ex kunna vara ett klassiskt lägenhetskolektiv där respektive boende har sitt egna sovrum eller avdelad sovplats men delar på i princip allt annat. Det skulle även kunna vara ett planerat kollektivt boende som KomBo (Utopia arkitekter 2014) där mindre grupper om ca 4 personer delar på kök, vardagsrum, toalett och badrum.

Typ 2

Semi-kollektiv

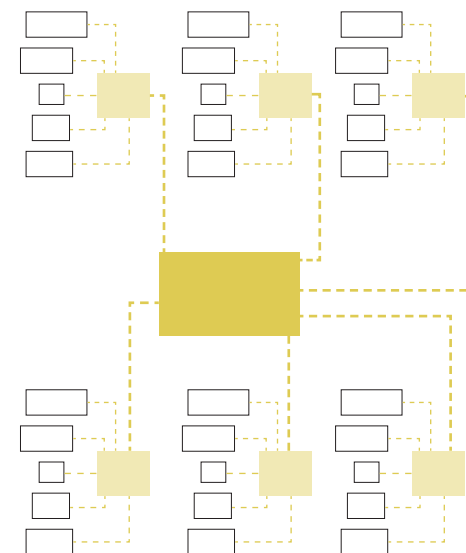
t ex korridorsboende

En andra nivå skulle motsvara mindre grupper som delar på kök men har egna, privata sovrum och vardagsrum. Alternativt delar på allrum och större köksutrymme men har kokvrå i den privata delen. Denna typ appellerar främst till en yngre målgrupp utan barn där sociala och ekonomiska aspekter väger tyngst. Mixen av boende blir således inte så stor. Man skulle dock kunna tänka sig en blandning av denna typ och andra med mer privata lägenheter för t ex barnfamiljer.

Typ 3a

Undergrupper med integrerade kollektiva delar

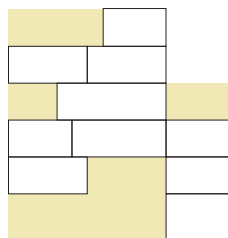

På den här nivån har alla egna och fullt utrustade lägenheter. Lägenheterna är organiserade i mindre kluster enligt den nederländska modellen. Dessa kluster kan antingen bestå av olika lägenheter, vilket skapar en större social mix, eller liknande typer av lägenheter vilket skapar mindre grupper av likasinnade. Hela kollektivet kan ha tillgång till vissa större lokaler som ligger separat.

- integrerade gemensamma ytor
- separata gemensamma ytor
- privat boende

Typ 3b

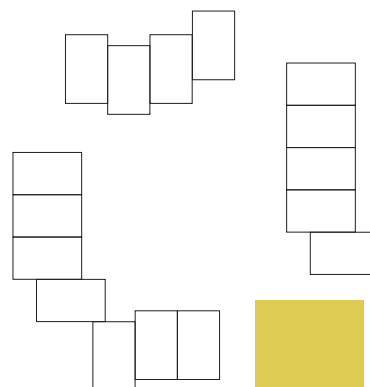
Integrerade kollektiva delar

Alla har som i typ 3a helt autonoma boenden. Samtidigt delar man lokaler, dessa lokaler är integrerade i huset. Modellen kan liknas vi de flesta svenska kollektivhus.

Typ 4

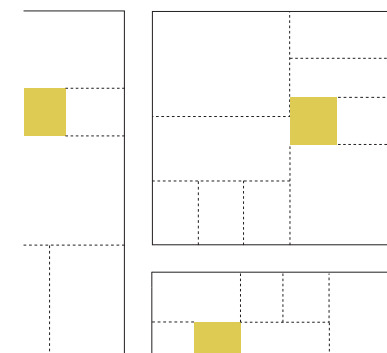
Separata kollektiva delar

En variant på det klassiska kollektivhuset är ett kollektiv där bostadsdelen i stort liknas vid ett ordinarie bostadshus och de gemensamma lokalerna är placerade för sig, t ex på bottenvåningen eller i en separat byggnad som nås via en korridor. Hit kan man också räkna den danska kollektiv-modellen med bofaellesskab, dvs radhus eller enskilda hus och en separat byggnad med gemensamma lokaler.

Typ 5

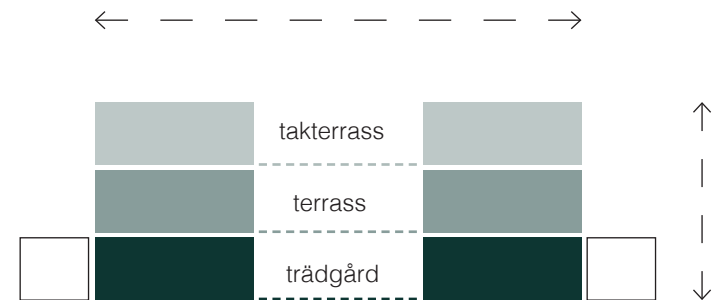
Kollektiva delar på grannskapsnivå

En sista nivå motsvarar en större skala där man tänker sig att ett kvarter med dess separata tomter och byggnader kan dela på och få tillgång till en gemensamt byggnad, ett så kallat "felleshus", där gemensamma lokaler så som festlokal, verkstad, övernattningslägenhet kan finnas.

Utifrån de här olika typerna kan nivån av "kollektiv anda" ändå variera i och med vilken social organisationen som finns och hur man väljer att organisera boendet. Uppenbart passar olika nivåer olika människor beroende på bakgrund, ålder, livssituation, prioriteringar, mm. Olika nivåer har även olika förutsättningar för att skapa heterogena eller homogena grupper av boende. Vissa tidiga kollektivhus-projekt från 1970-talet hade inte sällan mycket litet om ens alls ett eget köksutrymme, man var hänvisad till det gemensamma köket som delades av gruppen. Detta har visat sig mindre populärt med tiden och lockar främst unga. Mixen med barnfamiljer och äldre boende förlorades. För att en kollektiv modell ska kunna vara attraktiv för en bredare skara krävs troligtvis att de privata lägenheterna är fullt utrustade, däremot kan de vara betydligt mindre, särskilt om de är väl planerade. Man kan dock tänka sig olika varianter inom ett och samma projekt, på så sätt kan en större målgrupp nås.

Ett intressant exempel är kollektivhuset Woonkollektief Purmerend i Nederländerna som har ett uttalat mål om att vara "generations-överbyggande" och där man skapat en horisontell och en vertikal mix av boende genom sin organisation i kluster. Ett kluster består av en bottenvåning för en barnfamilj, en andra våning för unga eller ensamstående och en tredje våning för äldre. Dessa har en gemensam yta på bottenvåningen för samvaro och matlagning, en horisontell mix som är tänkt att vara generationsöverbyggande. De olika våningsplanen är genom sina uteplatser knutna till andra enheter av samma typ. Således skapas även möten för "likasinnade" på det vertikala planet.

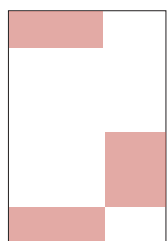

- äldre par eller ensamhushåll
- yngre par eller ensamhushåll
- familj med barn
- gemensam lokal

Horisontell organisation skapar möten för liknande typer av boende genom gemensamma uteplatser. En vertikal generationsöverbyggande mix skapas genom gemensam lokal på bottenvåningen.

Typologier

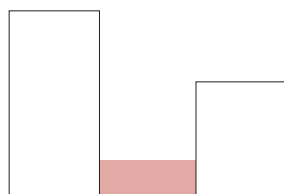
organisation av kollektiva delar och dess konsekvenser

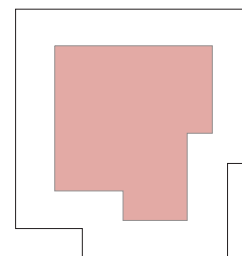
Kollektivhus med integrerade gemensamma ytor, den vanligaste formen för svenska kollektivhus. De gemensamma utrymmena är placerade i samma huskropp som lägenheterna vilket underlättar för en spontanare användning.

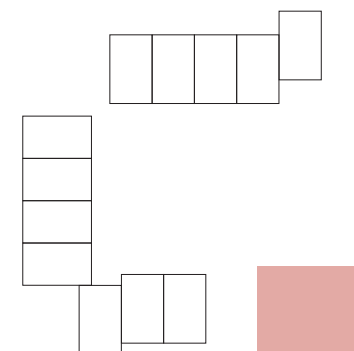
Kollektivhus med gemensamma ytor samlade på bottenvåningen. Det finns en tydligare barriär mellan privat och gemensamt och de kollektiva delarna kan uppfattas som mer offentliga.

Kollektivhus med gemensamma ytor som sammanbindande element, t ex två högre huskroppar förenade med en gemensam lägre byggnad.

Byggnader som formar en innergård, trädgård eller täckt hall. Typologin påminner om historiska modeller, särskilt om den inre delen är täckt. Modellen riskerar att uppfattas som kontrollerande, liknelser kan även göras till viss fängelseypologi.

Separat byggnader för gemensamt och privat. Spontan användning av gemensamma ytor begränsas, t ex vid sämre väder. Avståndet tillåter däremot funktioner och aktiviteter som kan uppfattas som störande, t ex ljudmässigt. Den gemensamma byggnaden är även mer flexibel för att t ex kunna hyras ut.

4.2 Planlösning

Placering av gemensamma lokaler och privata lägenheter

Med en genomtänkt planering och placering av gemensamma utrymmen kan man styra rörelsemönster och skapa goda förutsättningar för möten, utbyten och nyttjande. Vissa platser tenderar att bli nyckelplatser i huset och placering av dessa bör planeras noga. Man grupperar gärna matsal, kök och något sort lektrum tillsammans. Generellt sätt bör dessa vara placerade så att man passerar dem på väg hem till eller från sin lägenhet, som en del av det dagliga rörelsemönstret i huset. På så sätt kan en spontanare användning möjliggöras. Tvättstugan och post-rum kan också användas för att skapa möten och rörelser i huset. Rum som riskerar att bli bortglömda eller mindre använda som t ex olika hobbyrum kan placeras tillsammans för att göras mer attraktiva och potentiellt mer använda, de olika funktionerna kan här förstärka varandra (Palm Lindén 1992, s 180).

Generellt bör gemensamma lokaler vara lätta att nå, väl synliga, ha stora öppningar och vara tillgängliga från flera håll. Man kan t ex organisera cirkulationen så att man måste passera igenom vissa lokaler för att nå andra. Å andra sidan kan det vara viktigt att "osedd" kunna röra sig genom byggnaden vid behov. Att skapa alternativa rörelsemönster är således också viktiga att ta i beaktning.

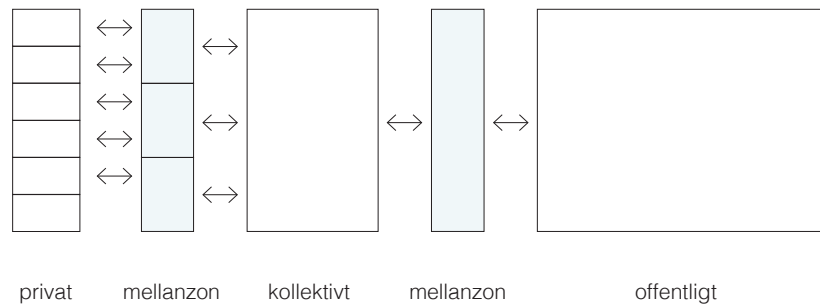
Var den egna lägenheten ligger i relation till de gemensamma utrymmena och huvudentrén kan också påverka hur dessa används och uppfattas. Djupt liggande lägenheter kan antingen uppfattas som lugna, avlägset belägna eller besvärliga eftersom man behöver

passera så många andra på vägen in. Ytligt liggande lägenheter gör att man kan röra sig mer osett samtidigt som platsen passerar av många och kan uppfattas som "stökigare". Hur nära eller hur långt ifrån de gemensamma ytorna den privata bostaden ligger påverkar också hur de används. Här kan man återigen understryka hur viktigt det är att de är väl synliga, om man inte går precis igenom dem så är det nödvändigt att den visuella kontakten fungerar.

Cirkulationssystem och mellanzonen

Det som är speciellt med de svenska kollektivhusen är hur nära det gemensamma och det privata ligger, allt som oftast i ett och samma hus. Detta skapar spännande möten mellan de två zoner, vad Karin Palm Lindén refererar till som mellanzonen (Palm Lindén 1992, s 24). Mellanzonen förbinder privata bostäder och gemensamma lokaler med varandra och med omvärlden, den består av korridorer, hallar, nischer, prång och trappavsatser. De utgör också utrymmen där man rör sig mycket och spontant möter folk. Dessa kan i sin tur uppfattas som olika mycket privata eller offentliga t ex i relation till hur djupt eller grunt belägna de ligger i byggnaden. Mellanzonens utrymme utgör en viktig rumslighet där spontanitet och möjligheter ryms, den är länken mellan det publika och det privata. Utformningen av mellanzonen är viktig och bör vara o-programmerade till sin karaktär, mångfunktionaliteten i rumsligheten är en positiv egenskap som man kan innebära olika funktionella möjligheter och alternativ. Viktigt är att den ska fungera sammankopplande och inte bli en avskiljare i huset.

Mellanzonen kan även liknas vid vad Jan Gehl refererar till som kant-zonen. Kant-zonen är kontaktytan och förbindelseleden mellan det privata och det offentliga. När den är väl planerad blir övergången mjukare och lockar ut privata aktiviteter i det offentliga.

Palm Lindén menar att man bör undvika långa korridorer och passager och istället organisera de gemensamma utrymmena i ringar eller kedjor av rum. På så sätt knyts rummen samman och man skapar valmöjligheter till skillnad från när rummen är placerade i återvändsgränder (Palm Lindén 1992, s 162). När korridorer är nödvändiga bör dessa vara inredda, belysta och fungera som mer än bara en cirkulationsyta. När mellanzonen är inredd och dekorerad signalerar man att man bor i hela huset. Mellanzonen kan med fördel erbjuda utblickar till övriga delar.

Hur de gemensamma utrymmena organiseras skapar förutsättningar för hur den sociala samvaron kommer fungera, t ex om det kommer skapas undergrupper eller om kollektivet

som en hel stor grupp understryks. Flera trapphus tenderar att skapa undergrupper medan t ex en stor hall eller gård med loftgångar verkar samlande för kollektivet som stort. Ett gemensamt trapphus och väl tilltagna korridorer kan också vara enande. Kring och i direkt anslutning till entréerna till lägenheterna bildas ofta undergrupper och ett utrymme som tas i anspråk av gruppen, särskilt om denna plats är en återvändsgränd. Här kan visst möblemang och förvaring flyttas ut och ett slags förrum eller "ficka" kan uppstå för mindre grupper av boende. Undergrupperna kan vara en positiv konsekvens, särskild i större hus där man annars kan bli anonym i massan och det är svårare att bygga det sociala nätet.

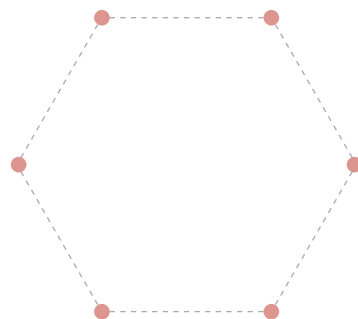
Den sociala kontrollen som uppstår i kollektivhus uppfattas som positiv men i vissa fall även som begränsande för privatlivet och den egna privata sfären. Således är valfrihet och alternativa vägval viktigt när cirkulationen planeras, genvägar och smitvägar skapar möjligheter att osedd ta sig igenom huset till sin lägenhet när man så önskar. Loftgångar är trevliga och kan i utökad form fungera som balkong och terrass, samtidigt är de svåra att använda under den kallare delen av året.

Strategier för planlösningar

- gemensamt
- privat
- ▶ entré

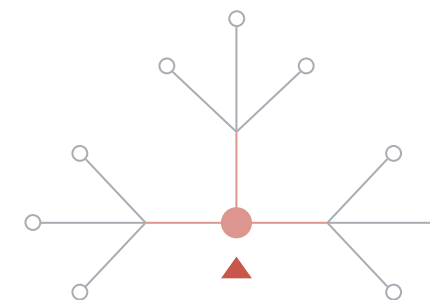
Gemensamma delar ligger grupperade tillsammans i byggnaden, kan förstärka varandra och användandet av dem.

Gemensamma lokaler är uppdelade på olika platser i huset, skapar andra rörelsemönster men riskerar att vissa lokaler "glöms bort" och sällan används.

De gemensamma delarna ligger i en separat byggnad ej sammanbunden med de privata delarna. Konfigurationen försvårare spontan användning, väderlek och yttre faktorer påverkar.

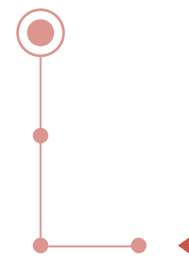
De gemensamma delarna placeras vid huvudentrén, detta ger en tydlig överblick när man passerar till och från hemmet.

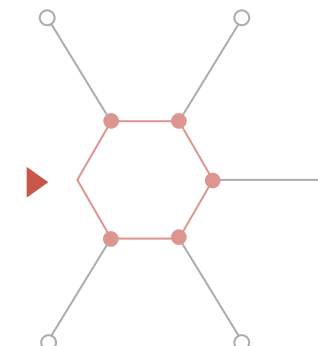
Djupt liggande gemensamma delar, kan uppfattas som mer skyddade och privata till sin karaktär.

Ytligt placerade gemensamma delar, kan uppfattas som mindre skyddade och mer offentliga till sin karaktär.

En ankarpunkt i form av en specifik nyckellokal placeras så att man passerar andra gemensamma lokaler för att nå den.

De gemensamma delarna placeras som en del av cirkulationen, kan underlätta för en spontanare användning av lokalerna.

Flexibilitet i det gemensamma

Kollektivet är inte statiskt utan förändras över tid, så också intressen och engagemang. Således blir det viktigt att de gemensamma utrymmena också bjuder på viss flexibilitet i användning. Av ekonomiska skäl kan det vara fördelaktigt att låta ett och samma utrymme kunna fungera i olika situationer för att bli mer effektivt och spara på kvadratmeter. Samtidigt så är de gemensamma kvadratmeterna relativt billiga eftersom så många delar på dem. Har man stora lokaler som matsalar eller liknande kan det vara praktiskt att kunna dela av mindre delar för mindre sammankomster eller för att kunna ha flera aktiviteter igång samtidigt.

I ett grannskaps eller kvarters-perspektiv skulle det vara intressant att se om vissa av de gemensamma utrymmena kan utnyttjas av fler än bara de boende i huset. T ex under tider på dygnet då dessa kanske står outnyttjade och tomma. I Nederländerna finns exempel på sådan arrangemang där olika former av dagverksamheter kunnat hyra in sig och använt gemensamma lokaler. Detta är något som bör tas i beaktande redan vid planeringen i fråga om tillgänglighet, entréer, mm.

Flexibilitet i det privata

Flexibilitet i det privata boendet är kopplat till att man kan förlägga vissa aktiviteter i de gemensamma lokalerna. Men om talar om de privata delarna (alltså lägenheterna) innebär en flexibel enhet i praktiken att man går ifrån den standardiserade modellen och istället

ger förutsättningar för individuella val och behov. Man kan t ex tänka sig planlösningar som tillåter att en del av bostaden hyrs ut, att rum öppnas upp eller delas av, mm.

Man bör även här tänka i olika tidsperspektiv. Dels har man hushåll som förändras från vecka till vecka, t ex hushåll där barnen bara bor varannan vecka i bostaden. Dels har man hushåll som i ett längre perspektiv kan behöva eller skulle vilja modifiera sina hem allteftersom familjesituationer förändras.

I ett längre perspektiv blir det då aktuellt med en planlösning med större generalitet som kan avgränsas / öppnas upp efterhand. Kanske man kan välja till eller bort funktioner. Kanske finns det rum som kan knoppas av eller kopplas till. I ett kortare perspektiv kan man fundera på flexibla element som kan flyttas runt och skapa avgränsade rum efter behov. Man behöver tänka kring ett samhället med större bredd och individuell valfrihet, boenden med mer innovation och flexibilitet har större chans att möta de nya önskningarna och kraven.

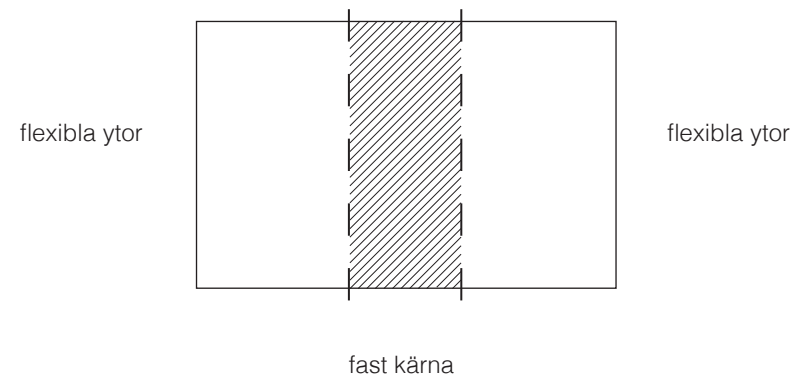
Om rummen inte är lika tydligt kodade till en specifik användning eller funktion blir de lättare att variera och flexibla att använda och förändra efter behov. Flexibilitet kan t ex kan inbegripa system för förvaring, flyttbara element, multifunktionalitet, okodade rum, fler entréer, sov-boxar, loft, mm.

Det urbana kollektiva boendet har stor potential att locka en bred grupp människor. Formen, organisationen och utbudet av lägenheter och funktioner avgör också vem boendet attraherar. Om man planerar med plats för individualitet och variation, genom heterogena lösningar, kan målgruppen breddas. En blandad och generationsöverbyggande sammansättning av individer speglas genom att huset erbjuder olika typer av boenden och funktioner, och således ger plats för individuella önskemål och behov.

När man utformar kollektivt boende är det de privata kvadratmeterna som är dyra, de kollektiva kvadratmeterna är relativt billiga eftersom så många delar på dem. Varje privat kvadratmeter som sparas kan omsättas till stor gemensam yta.

En viktig del av flexibiliteten handlar om att man kan flytta ut funktioner och behov i det gemensamma. Det privata boendet kan således vara betydligt mindre och kompakt samtidigt som man får tillgång till många kvalitativa ytor och funktioner genom det gemensamma. Viktigt blir dock att värna om kvaliteten på de privata ytor som man disponerar över. Ett sätt är att tänka i kubikmeter istället för i kvadratmeter när lägenheterna utformas.

För individen och hushållen verkar flexibilitet i boendet vara en viktig faktor. Det finns många anledningar till detta, nya familjeförhållanden och en ny frekvens för hur hushållen förändras. Annorlunda prioriteringar och livsval påverkar också hur vi bor eller önskar kunna bo. Det innebär att man måste tänka vidare bort från låsta standardmodeller och istället skapa förutsättningar för individuella val och behov. Det kan t ex handla om planlösningar med inbyggd flexibilitet med mindre programmerade ytor.

En princip är att jobba med en kärna av fasta funktioner, installationer, som kök och hygienutrymmen, medan resten består av flexibla ytor.

5. Program

Inledning

Detta kapitel sammanfattar slutsatser utifrån litteraturstudier och tidigare kapitel, hur jag analyserat och valt att utgå från dessa. De bildar en utgångspunkt för nästa del av mitt examensarbete, själva gestaltningen och mitt förslag för en specifik plats i Malmö. Vidare presenterar jag strategier och koncept samt formulerar ett program för mitt specifika gestaltungsförslag.

5.1 Delande i olika skalor och perspektiv

Huvudtemat för mitt examensarbete har kommit att handla om olika former av delande och kollektiva lösningar. Jag har velat utveckla och undersöka idén om ett delande på olika nivåer och undersöka hur detta praktiskt kan gestaltas i olika skalor, från ett större samhällsperspektiv till ett individperspektiv. Ur ett samhällsperspektiv kan kollektiva modeller med delande innebära fördelar när det gäller att skapa hållbara städer, för integration och mix, ur folkhälsosynpunkt och social hållbarhet, mm. Detta är utvecklat i den teoretiska delen av mitt arbete.

I gestaltningen vill jag undersöka hur ett delande kan fungera från ett kvarters eller grannskaps-perspektiv till rent praktiskt för hushållet och individen. Det vill säga ur ett makro- och ett mikroperspektiv. Makro-perspektivet handlar om kvarteret och större grupper, i mitt förslag motsvaras det av ett *makerspace*. En kollektiv plats för möten, utbyten, hållbart skapande och lärande som kan tillföra mycket på kvartersnivå. Mikro-perspektivet handlar istället om interaktionen i bostadskollektivet, t ex grannar emellan, möten av en mer spontan karaktär. Utmaningen ligger i att kombinera dessa två och således uppnå en effektivisering av ytor och användande som i förlängningen innebär ett sparande av resurser.

Jag uppfattar modellen för kollektivhus i Sverige som byggda på gemenskap och samarbete men samtidigt som ganska slutna enheter. Gränserna för boendekollektivet och allmänheten är tydligt dragna. Det refereras ofta till låsta dörrar, problematik med stölder och det är "boendegruppen" som är i fokus. Samtidigt finns ofta stora resurser i form av rymliga

och relativt specifika lokaler så som storkök, verkstäder, gym, samlingslokaler, mm. Ytor som skulle kunna komma fler till nytta om man organiserade boendet lite annorlunda.

Mitt förslag tar sitt avstamp i det traditionella kollektivhuset men vill alltså undersöka konceptet i en vidare kontext som innefattar stadsrummet och en offentlig, öppen del för kvarteret omkring. Det innebär en kombination av offentliga öppna ytor, semi-privata ytor för boendekollektivet samt privata bostäder. Förslaget utformas för att fungera för olika grupper i olika situationer och under olika delar av dygnet. Således skapas en plats som medför värden och kvalitéer genom delande både för den boende och för kvarteret i stort.

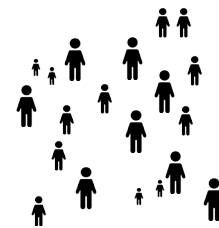
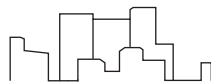
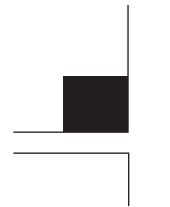
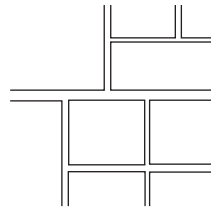
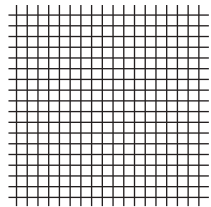
*staden och
samhället*

*kvarteret och
grannskapet*

*bostadshuset och
kollektivet*

*hemmet och
familjen*

*rummet och
individen*

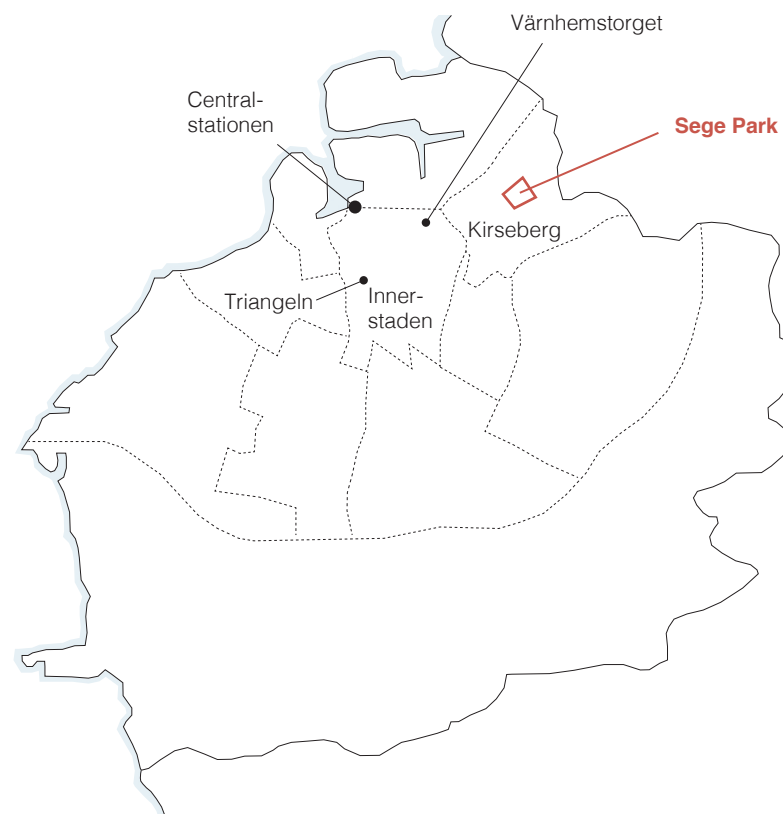

5.2 Platsen

Sege Park / Kirseberg / Malmö

Efter ett möte och diskussion med arkitekter på Malmö stadsbyggnadskontor föll mitt val av plats för gestaltungsförslaget på en tomt i *Sege Park*, i stadsdelen Kirseberg i nordöstra Malmö. Området ligger bara 2,5 km ifrån knutpunkten Värnhemstorget och 5 km ifrån Malmö centralstation. Det finns goda förbindelser till innerstan genom cykelvägar och busslinjer.

Sege Park (tidigare Östra sjukhuset) omfattar omkring 25 ha och man planerar nu här en förtätning och ett ny blandad stadsdel med främst bostäder som ska anpassas till den existerande parken och den historiska bebyggelsen. Området uppfördes på 1930-talet och hyste då Malmö Östra sjukhus (en psykiatrisk inrättning). Byggnationen bestod av enkla längor om två till tre våningar i puts eller tegel placerade i en park med odlingar och fruktträd. En tydlig axel utgörs av den kilformade gröningen som förstärks av de snedställda

paviljongerna. De flesta byggnadslängorna och parken är bevarade och i fint skick vilket ger område ett högt kulturhistoriskt värde. Sjukhuset lade ner verksamheten 1995 och sedan dess har byggnaderna hyst funktioner främst inom vård- och barnomsorg.

Malmö Stad arbetar nu med en detaljplan för området som profileras som "en hållbar spjutspets i en gammal kulturmiljö". Arbetet förväntas påbörjas under 2017 och färdigställas 2024-2025. Det är den södra delen av området som främst ska förtätas, medan man behåller en stor del av den gamla sjukhusparken och kulturmiljön. De gamla paviljongerna renoveras invändigt för att ge plats för bostäder. Det finns en uttalad önskan om att göra Sege Park till ett skyltfönster för hållbar stadsutveckling, "en experimentverkstad för hållbarhet" och satsningar görs för förnybar energi, minskat bilanvändande (t ex genom ett p-hus i utkanten av området), öppet dagvattensystem, odling i olika skalor, mm. Planprogrammet uttrycker en vilja att skapa "stads-känsla" i en park och ett område med mycket gemenskap, då t ex kring hållbara lösningar och odling.

Målet är en blandad stadsdel med bostäder med olika upplåtelseform (hyresrätter, bostadsrätter, radhus, kollektivhus och ev. byggemenskaper). Här ska ges möjlighet att skapa boendeformer för olika familjekonstellationer och individuella önskemål. Andra funktioner innefattar förskola, skola, LSS-boende, vårdcentral, ateljéer, handel och verksamheter. Parken ska utvecklas till en stadsdelspark med plats för olika rekreativa funktioner. Nybyggnation planeras som delvis öppen kvartersstruktur, med privata gårdar med öppningar.

Sammanfattningsvis erbjuder Sege Park en unik, vacker miljö med de bevarade paviljongerna och den uppvuxna parken. Här finns stora tillgångar i form av kulturhistorisk miljö, blandad arkitektur, park och goda möjligheter för rekreation och odling. Här finns även uttalade mål om gemenskap, delande och hållbarhet vilket gör platsen intressant att arbeta med för mitt förslag.

För att kunna förverkliga de här intentionerna för området finns ett behov av en faktisk plats, ett naturligt centrum för grannskapet som rent konkret kan ge plats för och möta de uttalade målen om delande och gemenskap. Jag vill med mitt förslag utforma en sådan kollektiv plats, som kan bilda en mötesplats och ett lokalt hjärta för de nya kvarteren i Sege Park.

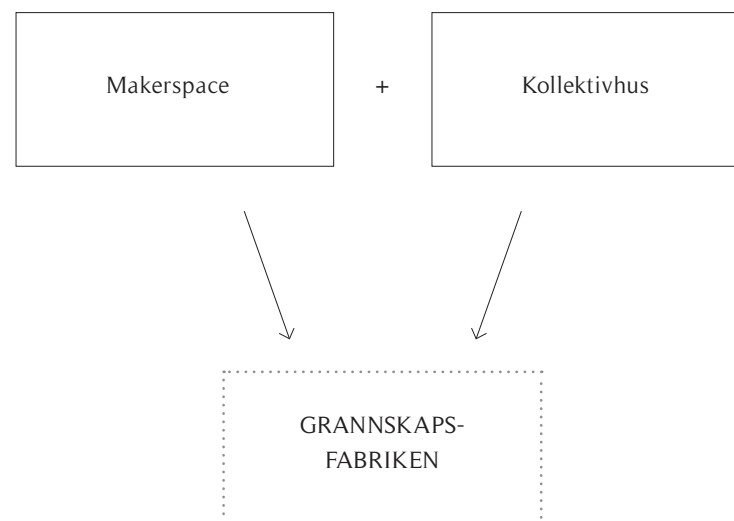
5.3 Förslaget

Grannskapsfabriken

Förslaget innebär utformandet av ett kollektivt boende som även innehåller offentliga lokaler med fokus på delande. De gemensamma rummen kommer att erbjuda funktioner kring skapande, odling, återbruk, mm. I praktiken innebär det att rummen som är öppna för allmänheten utgör en form av *makerspace*. De specifika funktionerna är utformade utifrån och relaterar till planprogrammets önskemål för området. Detta kombineras med konceptet för kollektivhus, dvs kompakta privata bostäder och generösa gemensamma ytor.

Namnet "Grannskapsfabriken" är en blinkning till historiska modeller för kollektivt boende som ofta kopplades till någon form av produktion. Grannskapsfabrikens produktion handlar i mitt förslag främst om att generera social interaktion, utbyten, skapande och återbruk. Funktioner som ej utgår från kommersiella idéer.

Jag kommer i mitt förslag även gestalta delar av den offentliga utemiljön som relaterar till de offentliga funktionerna jag föreslår, vilket främst innefattar delar av gångfartsområdet mellan det planerade nya torget och parken.

Tomten

Den valda tomten ligger centralt placerad, i hjärtat av det nya området, längs med ett av de planerade huvudstråken som leder från det nya torget mot parken.

Medan torget ger plats för divererse kommersiella funktioner och aktiviteter kommer mitt förslag bygga på andra värden för urbant liv genom kollektivt skapande, gemenskap och utbyten. Tanken är att dessa platser och aktiviteter även kan komplettera varandra med sina olika karaktärer och funktioner.

20m

- befintlig bebyggelse
- planerad bebyggelse
- ⋯ stråk
- tomt

Schematisk illustration för utvecklingen av Sege Park (enligt Malmö Stads detaljplan)

Foton Sege Park

Områdets karaktär med gångstråk och mycket grönska

Tomten till vänster med en stora platan i hörnet och det planerat torget till höger

De karaktäristiska gula längorna

Tegelbyggnation kring torget

Kort översiktligt program

Gemensamma lokaler

- Samlingslokal
- Cykelkök
- Fabriken (verkstad och ateljé)
- Kvartersodling

De gemensamma lokalerna delas av boendekollektivet och grannskapet. Under olika tider på dygnet och över veckan är de öppna för alla eller vissa grupper. De olika lokalernas funktioner och aktiviteter utvecklas vidare senare i rapporten.

Boende kollektivets lokaler

- 3 kollektivrum
- 2 Gästrum / Övernattningslägenheter
- Tvättotek
- Bastu
- Takterrass

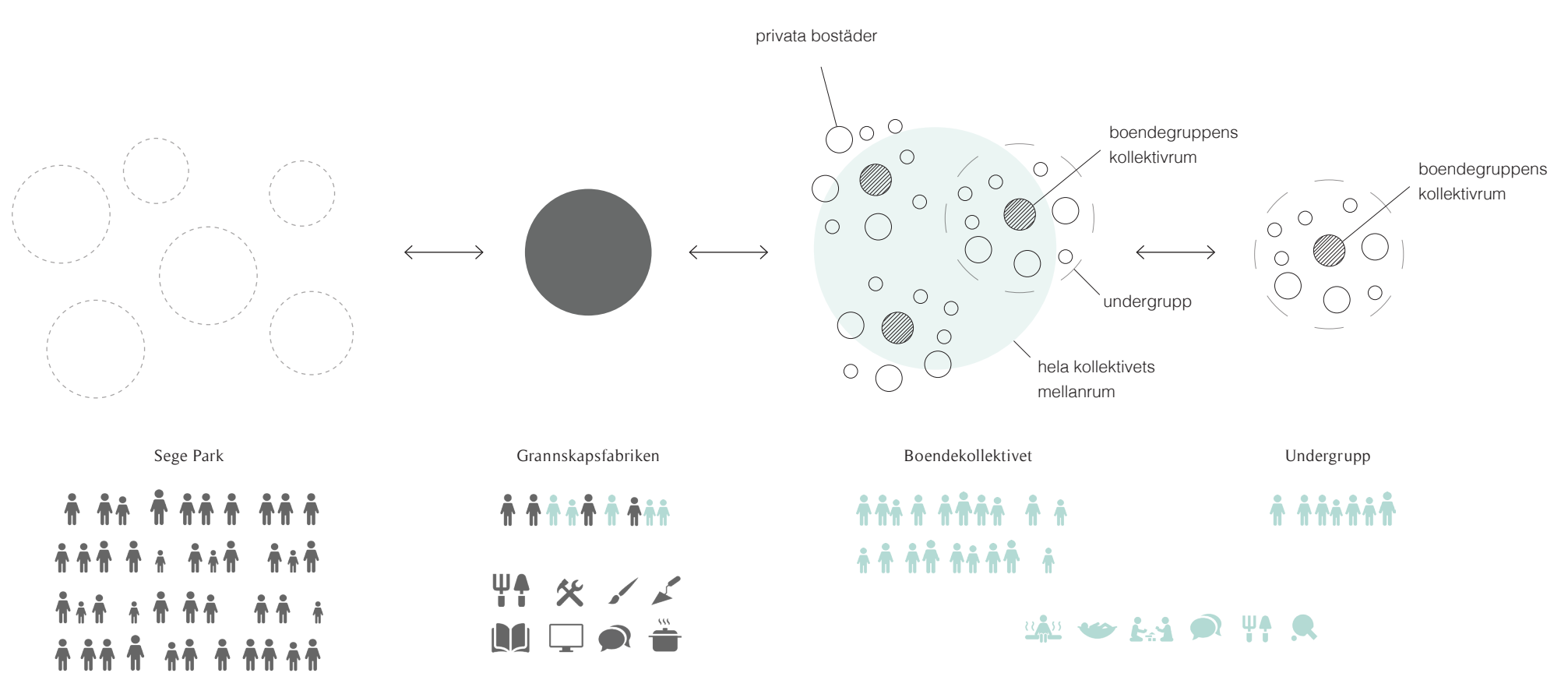
Boendekollektivet på ca 80 personer fördelas i undergrupper efter de tre kollektivrummen med 10-12 lägenheter / kollektivrum. Boendekollektivet har även tillgång till funktioner så som bastu, takterrass och gästrum.

Privata bostäder

- 13 lägenheter à 1 rum och kök
- 8 lägenheter à 2 rum och kök
- 5 lägenheter à 3 rum och kök
- 6 lägenheter à 4 rum och kök
- 3 kollektivlägenheter à 5 rum och kök

Projektet omfattar 35 privata bostäder av varierande storlek och typ. Gemensamt för dem alla är att de mindre än gängse standard med olika former av kompakta lösningar.

Principer för delande i olika skalor

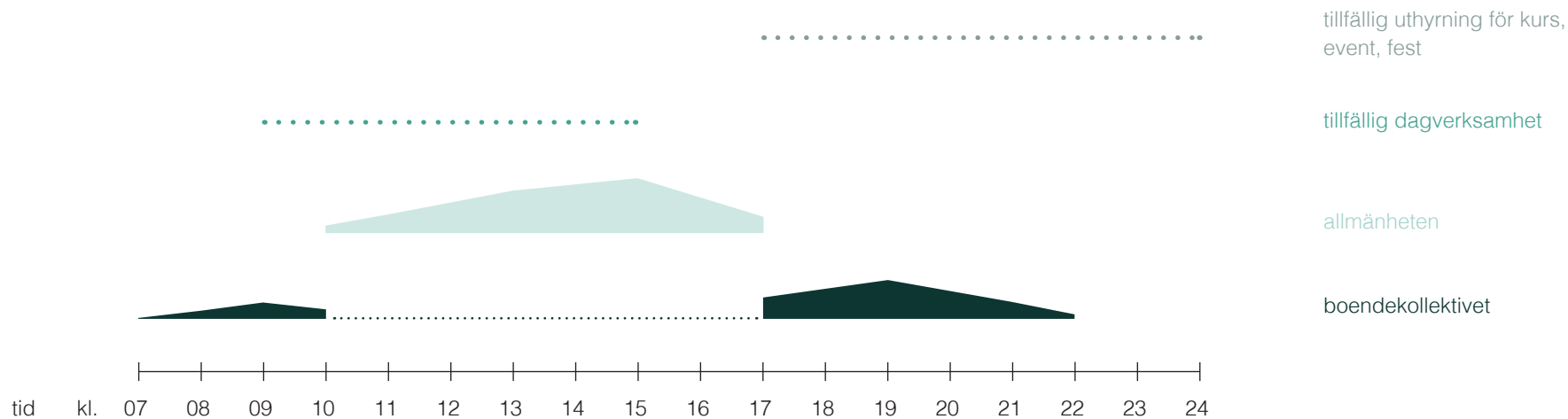

Tidsdiagram

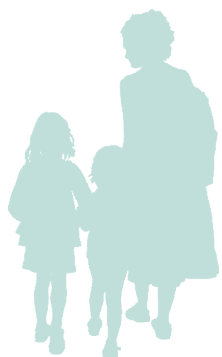
Tidsdiagrammet redovisar idén om hur brukandet fördelas över dygn och användare. Tanken är att försöka optimera användandet av lokalerna genom delande i olika skalor, alltså en sorts effektivisering av resurserna som huset erbjuder.

Exempel: Boendekollektivet har enskild tillgång till gemensamma lokaler under morgnar och kvällar t ex för de gemensamma måltiderna. Dagtid är dessa lokaler däremot öppna för allmänheten, och fungerar som ett makerspace. Då är behovet och efterfrågan från de

boende är mindre eftersom de flesta arbetar eller studerar. Med jämna mellanrum hyrs lokalerna ut, under dagtid för olika former av verksamheter som t ex seniorgrupper och sporadiskt under kvällar för kurser, event eller fester.

Tre scenarion

Vuxen boende i huset

Arbetar dagtid. Kommer efter arbetet ner till samlingslokalen med sina barn. Lämnar barnen i lekrummet med andra barn från huset, deras kamrater. Sätter igång en tvätt i tvättoteket som ligger vägg i vägg. Går sedan ner och umgås med andra i boendekollektivet som håller på att förbereda den gemensamma middagen. Kan samtidigt ha uppsikt både över barnen och tvätten. Bingo!

Student boende i området

Studerande boende på studentbostäderna i området utnyttjar dagtid samlingslokalen för att sitta och plugga. Här finns även tillgång till skrivare och kopiator. Kaffe kan man brygga i storköket. En kväll i månaden går hen på yogakurs i samma lokal.

Pensionär boende i huset

Pensionär boende i huset med ett stort intresse och kunskap för att meka. Hjälper till att hålla cykelköket öppet under vissa dagar. Lånar böcker och läser tidningar huset gemensamt prenumerar på i samlingslokalen. Trivs med att folk omkring sig. Planerar sin 70-årsfest som ska hållas i den stora gemensamma samlingslokalen.

6. Gestaltungs- förslag

"grön kil"

urbant ståk /
gångfartsområde

grannskaps-
fabriken

lokalgata

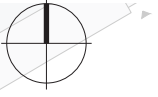
djungelbotten

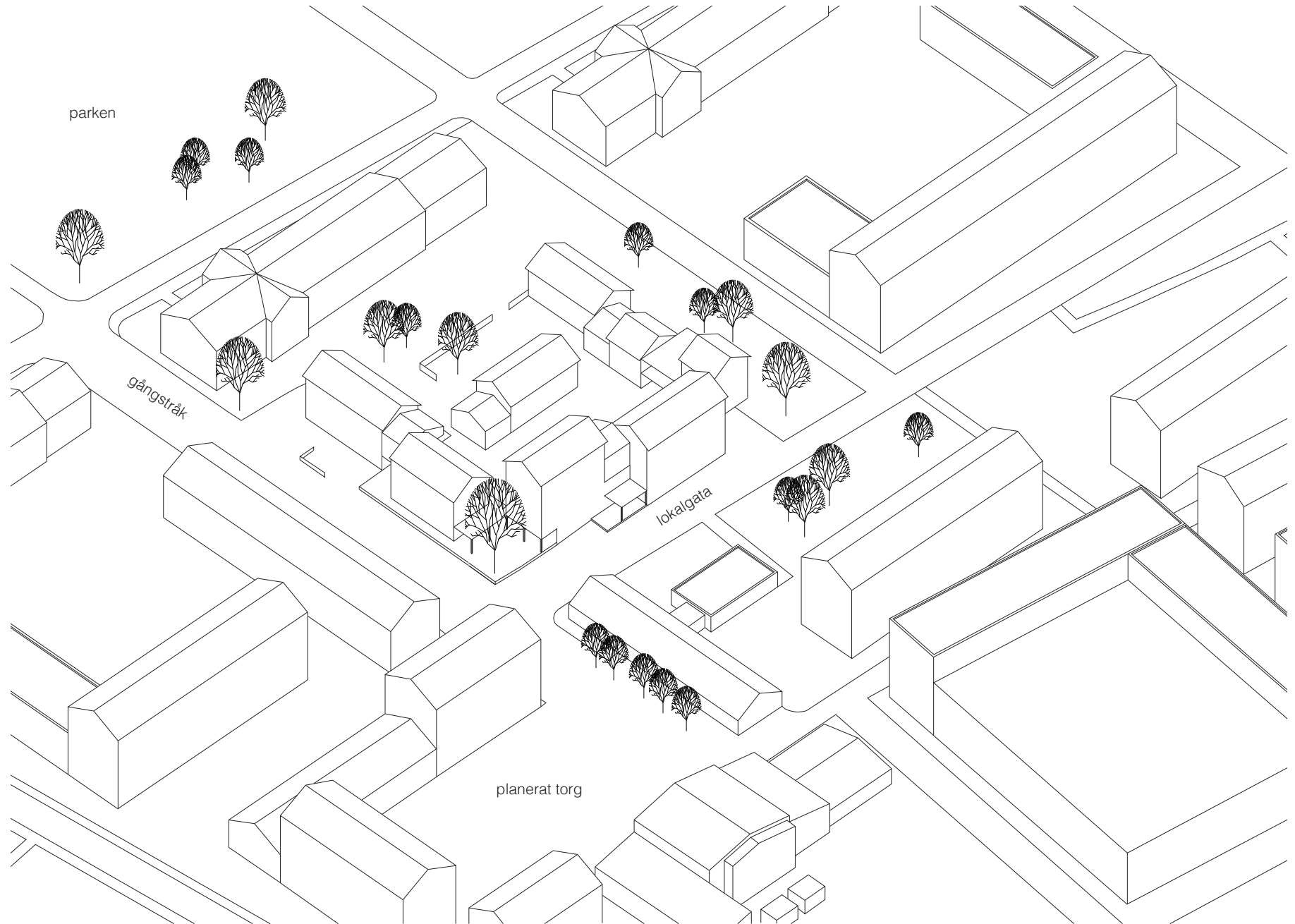
offentliga
funktioner

planerat torg
och mötesplats

offentliga
funktioner

P-hus i 4 plan

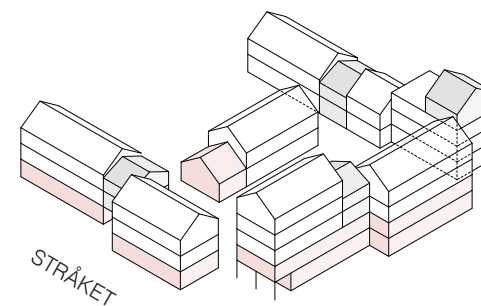

Anpassning till platsen och detaljplanen

Jag har valt att utforma mitt projekt i enlighet med Malmö stads planprogram för området och byggnationen. Tomten har en intressant placering, centralt beläget i hjärtat av området, tanken är att det även bildligt ska kunna spela den rollen för det nya området som växer fram i Sege Park. Den ligger även i direkt förlängning till det föreslagna torget och huvudsakliga "mötesplatsen" i det planerade stadsdelen, längs med ett gångfartsområde som leder till parkkilen. Dvs säga längs ett urbant och publikt stråk. Samtidigt gränsar tomten på andra sidan till en mindre och mer renodlad bostadsgata av privatare karaktär.

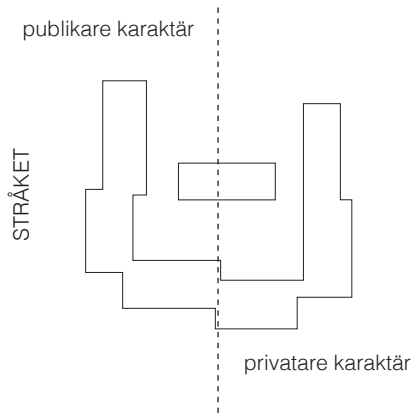
Området i Sege Park innehar en viss monumentalitet med tydliga axlar och siktlinjer, jag vill på min tomt inom ramen för den här strukturen och detaljplanens kvartersuppbyggnad skapa mindre rum och fickor för folkliv och aktiviteter i vardagen. Till viss del bryta den strikta formen och arbeta med en småskalighet som kopplar till och bygger vidare på tegelbebyggelsen kring det föreslagna torget. Gavlarnas utformning liksom en putsad fasad kopplar också till existerande bebyggelse.

Medan projektets publika delar öppnar sig mot de offentliga platserna är boendekollektivets privata och semiprivata delar mer skyddade och vänder sin in mot gården. Detta återspeglas även i placeringen av entréerna.

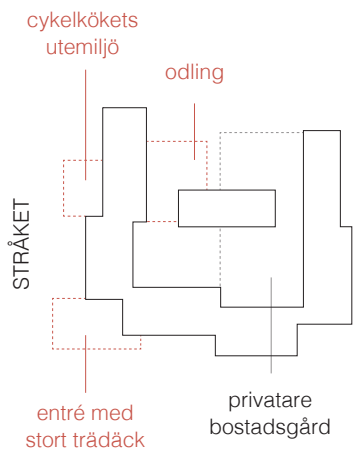
Uppdelningen av gemensamma, semi-privata och privata ytor i byggnaden.

- publika / delade lokaler
- lokaler enkom för boendekollektivet
- privata bostäder

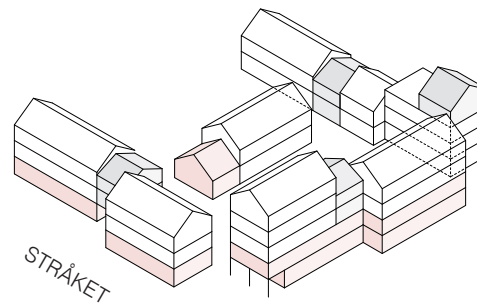
Enkelt uttryckt är projektet uppdelat i en offentligare del längs stråket och en privatare del mot lokalgatorna. Detta återspeglas i fasadernas karaktär, entréer och utemiljöerna.

Gemensamma lokaler och funktioner vätter ut mot publika platser längs med stråket medan de privata vänds inåt bostadsgården eller de mindre lokalgatorna för boendekollektivet.

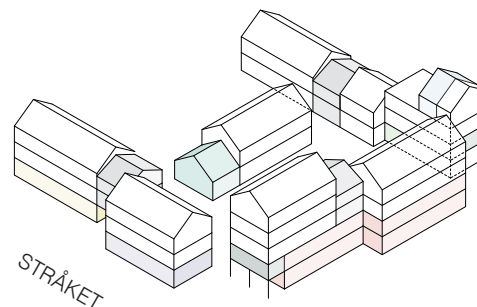
Projektets olika lokaler har förlängningar i utemiljö. De publika funktionerna har platser i anslutning till stråket där aktiviteter kan röra sig mellan inne och ute.

Boendekollektivets bostadsgård ligger avgränsad och skyddad med gemensam utemiljö och marklägenheternas privata små terrasser.

Uppdelningen av gemensamma, semi-privata och privata ytor i byggnaden.

- publika lokaler
- boendekollektivets lokaler
- privata bostäder

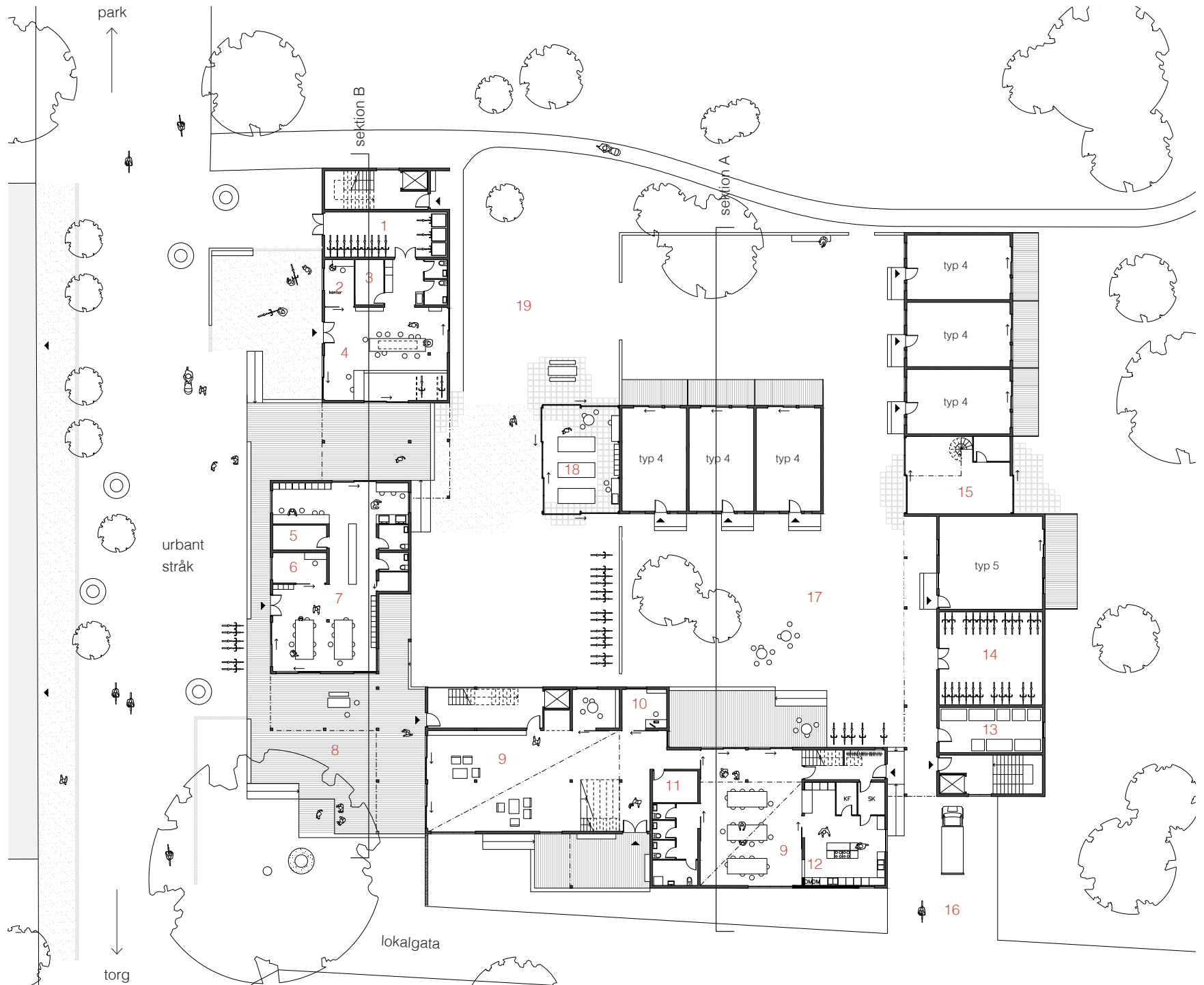

- cykelköket
- fabriken
- odling
- samlingslokal
- kollektivrum
- bastu
- gästrum
- förråd, sop, mm.
- privata bostäder

Bottenplan

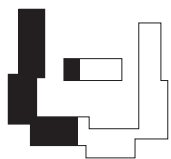
skala 1. 400

1. cykelpool
2. kontor
3. förråd
4. cykelkök
5. förråd
6. kontor
7. verkstad
8. trädäck
9. samlingslokal
10. kontor
11. förråd
12. storkök
13. miljörum
14. cykelförråd
15. kollektivrum 1
16. bakingång
med lastplats
17. gård för boende-
kollektivet
18. växthus för
kvartersodling
19. kvartersodling

Gemensamma lokaler

Lokaler längs stråket

Illustrationen på följande sida föreställer bottenplans offentliga lokaler, deras funktioner, aktiviteter, karaktär och förlängningar exteriört; mot stråket och mot gården.

De olika lokalerna kan fungera både tillsammans och var för sig men samspelar med varandra genom utemiljöerna. De binds även samman genom trädäcket som löper längs med stråket. Fasaderna är "porösa" och öppnar sig mot omgivningen och det offentliga rummet. Generösa skjutdörrar låter rummen öppna eller stänga sig och förenklar rörelserna mellan inne och ute.

Under andra omständigheter är lokalerna flexibla och man kan tänka sig flera andra användningsområden.

- Cykelköket

Cykelköket lokaler möjliggör reparationer och mekande med cyklar eller annat. Förlängningar finns utåt mot stråket och mot trädäcket där man även får skydd under tak. I lokalen finns kontor, förråd, WC och en cykelpool för låncyklar. Den är utrustad med arbetsbord, cykelliftar, pump och laddningsstation, mm. Lokalen är tänkt för aktiviteter av "smutsigare karaktär".

- Fabriken

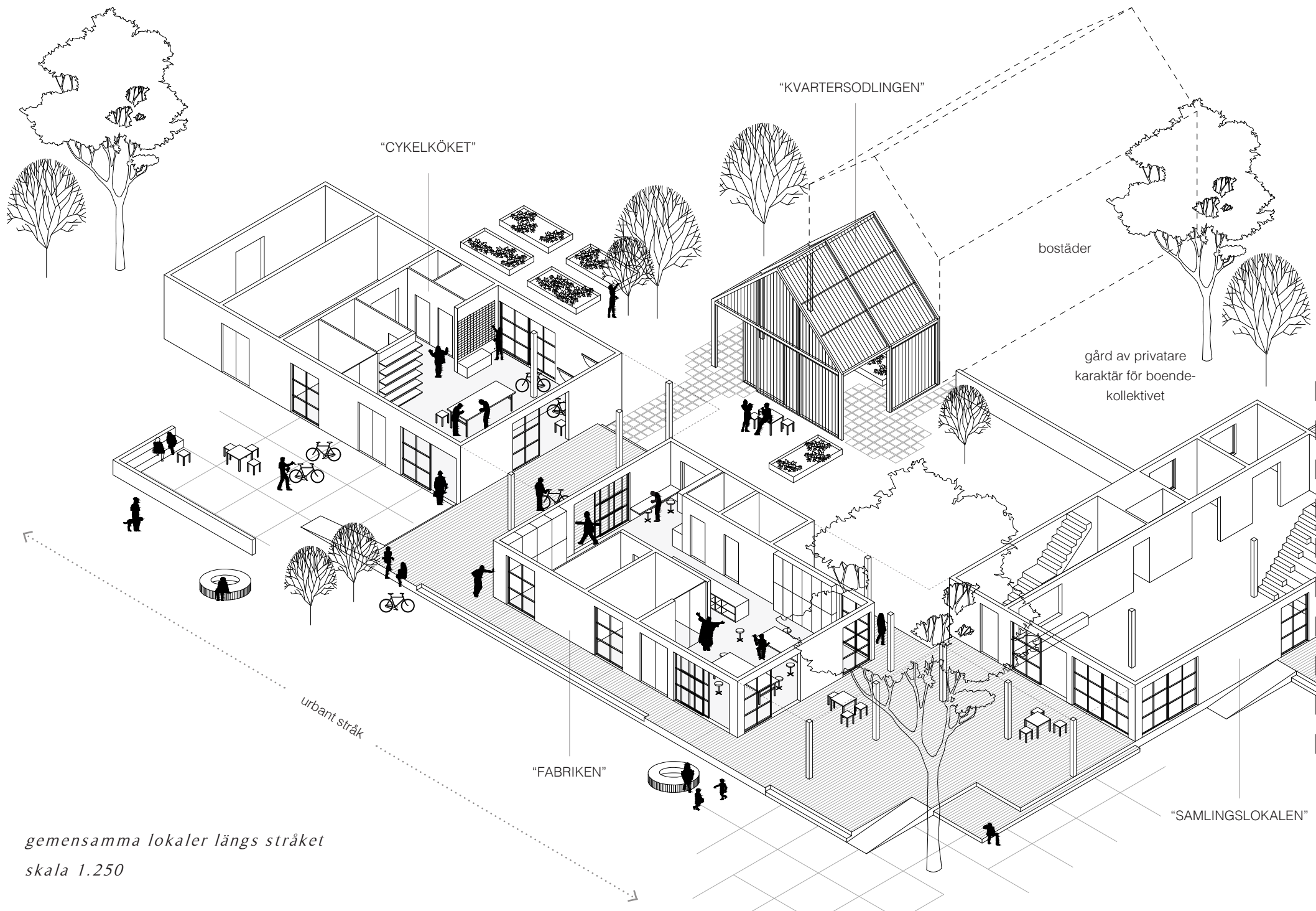
Fabriken är en verkstad och ateljé för reparationer, skapande och pysslande, tänkt som en miljö för lite "renare" aktiviteter än de som sker i cykelköket. Här finns förråd, kontor och WC. Här premieras utlåning genom verktygs- och tingotek där man kan byta till sig eller låna verktyg, mm. Förlängning exteriört mot trädäcket, delvis under tak.

- Kvartersodlingen

Kvartersodlingens växthus utgör en samlingspunkt för hela Sege Parks odlingsinitiativ. Här kan man driva upp plantor och odla grönsaker som sedan kan förädlas i samlingslokalens storkök. Skjutdörrar tillåter konstruktionen att öppna upp och stänga sig mot omgivningen.

- Samlingslokalen

Samlingslokalen är kvarterets hjärta med större öppna rum och mindre möteslokaler och nischer. Se illustration och vidare förklaring på nästa uppslag.

gemensamma lokaler längs stråket
skala 1.250

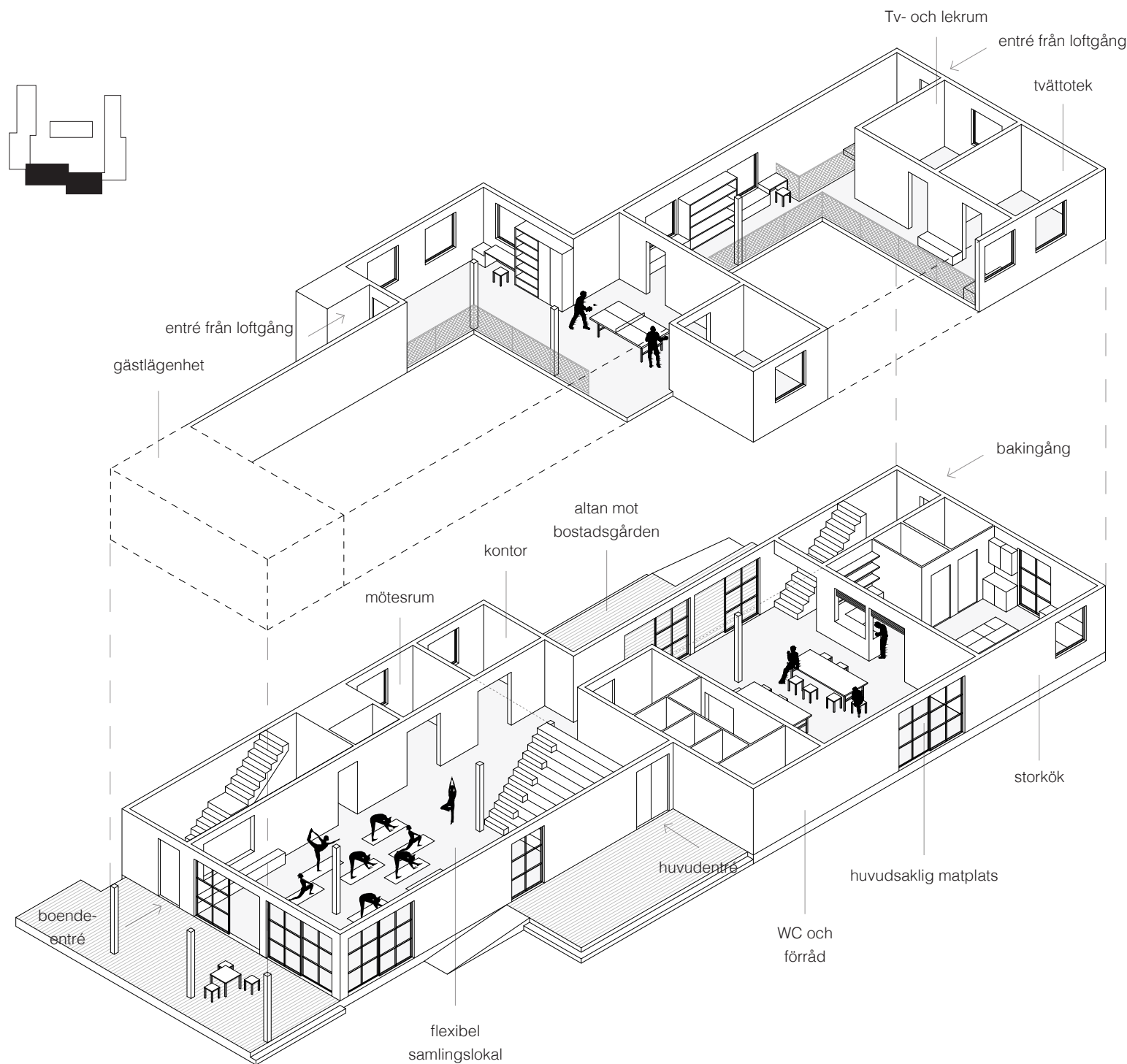
Samningslokalen

skala 1.250

Samningslokalen i två plan är uppdelad i två delar som kan fungera var för sig och tillsammans. Dessa större fria ytor har en dubbel takhöjd på 6m. Här sker olika aktiviteter beroende på tid på dygnet.

I storköket sker boendekollektivets gemensamma matlagning kvällstid. Dagtid kan man tillreda enklare måltider, koka kaffe eller värma mat. Likaså vid tillfälliga evenemang eller kurser. En större yta i anslutning till köket är avsedd för måltiderna. Bakingången förenklar leveranser till köket.

Tvättstugan eller "tvättoteket" på våning två har en integrerad plats i byggnaden som tillåter de boende att socialisera och göra andra saker i samband med tvätt.

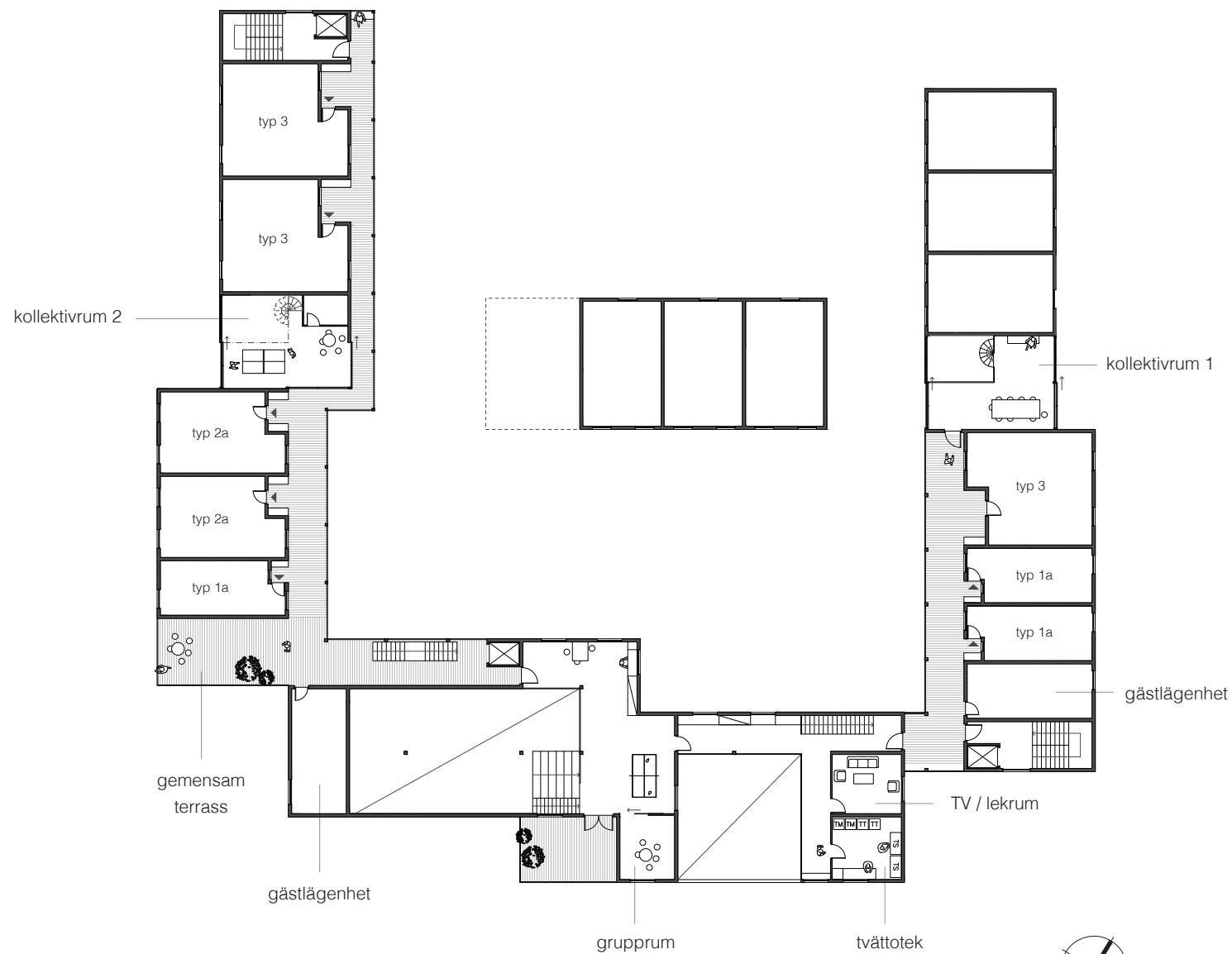
våning 2

skala 1. 400

På den här våningen finns samlingslokalens andra plan (se illustration föregående sida). I anslutning till samlingslokalen ligger projektets två övernattningslägenheter.

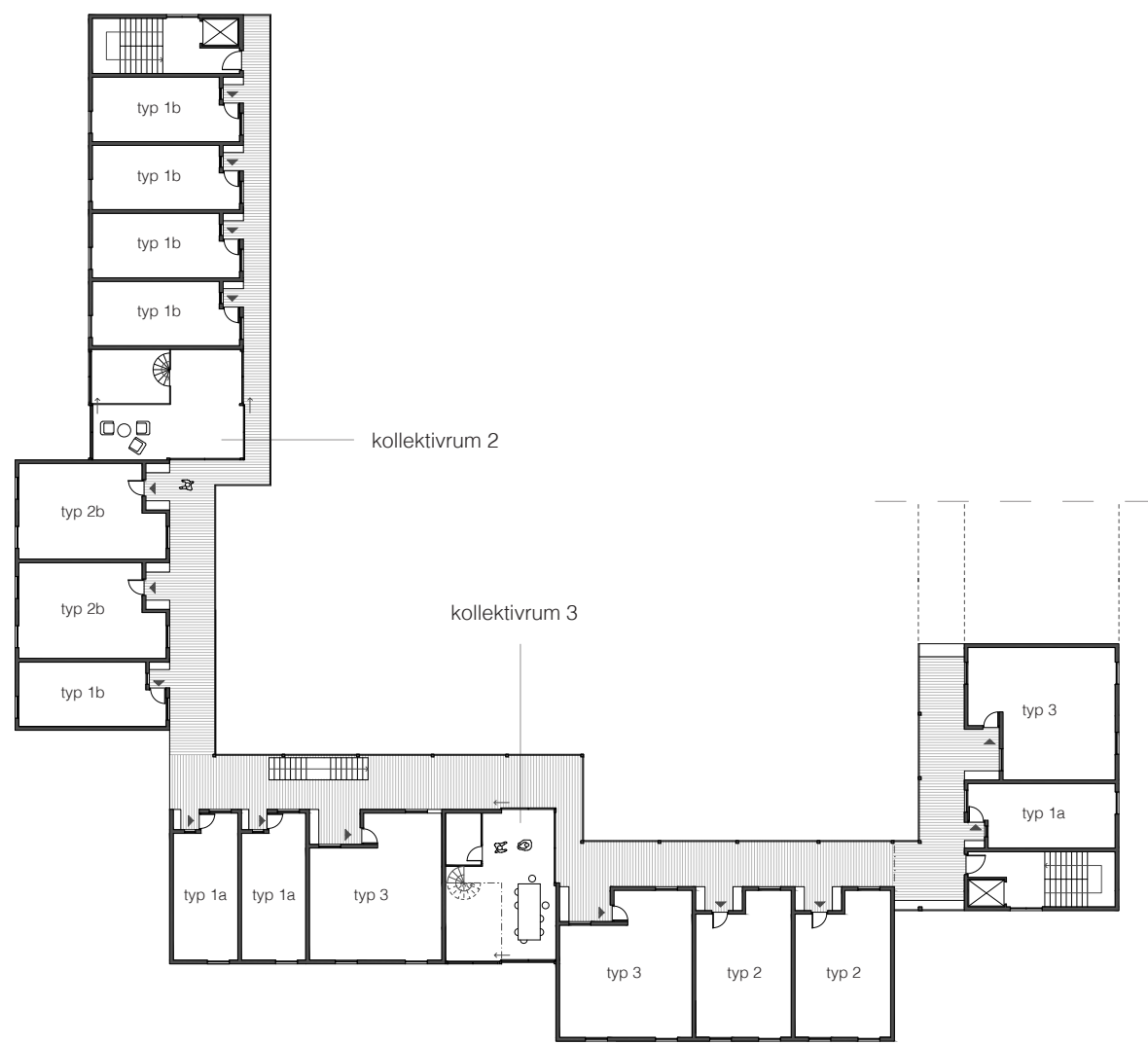
Nu övergår boendekollektivets cirkulation i loftgångar med generös bredd, vända in mot gården. En terrass i söderläge ovan bottenplans trädäck återfinns i i sydvästra hörnet.

(Detaljering av lägenheterna s. 83)

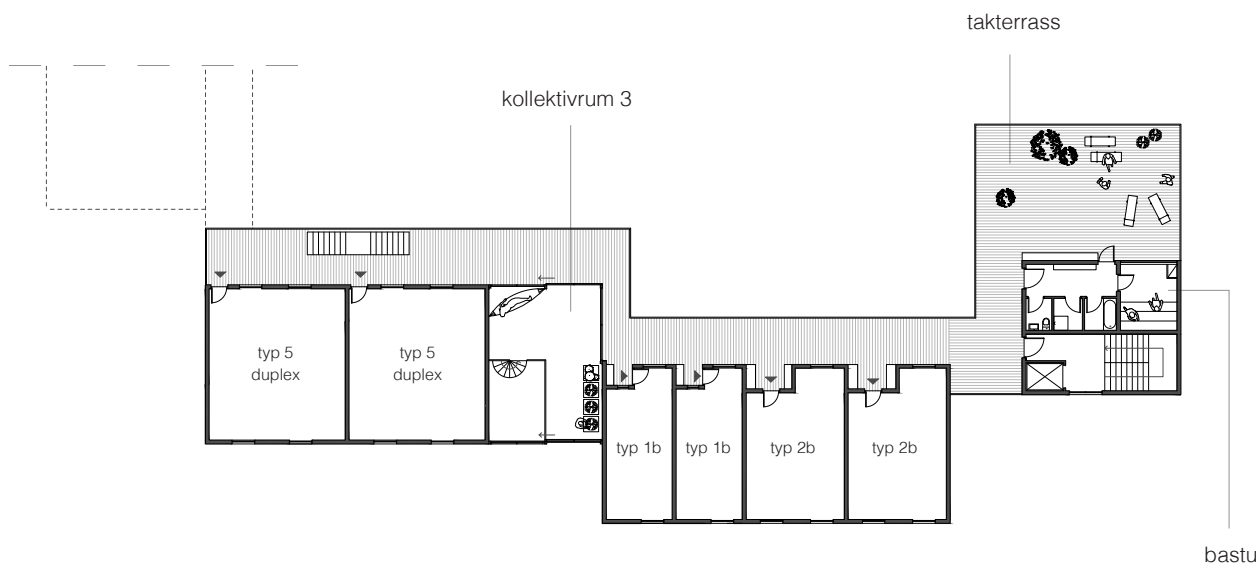
våning 3

skala 1. 400

våning 4

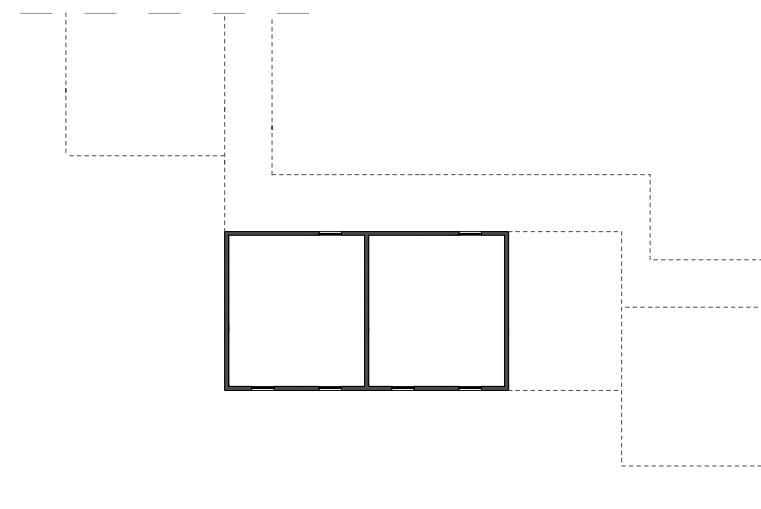
skala 1. 400

Uppe på fjärde våningen återfinns lägenheter med högre takhöjd vilket möjliggör platseffektiva sovloft (lägenheter av typ 1b och 2b). Här finns även platser specifika för boendekollektivet i form av en bastu och en anslutande takterrass med utsikt mot parken.

våning 5

skala 1. 400

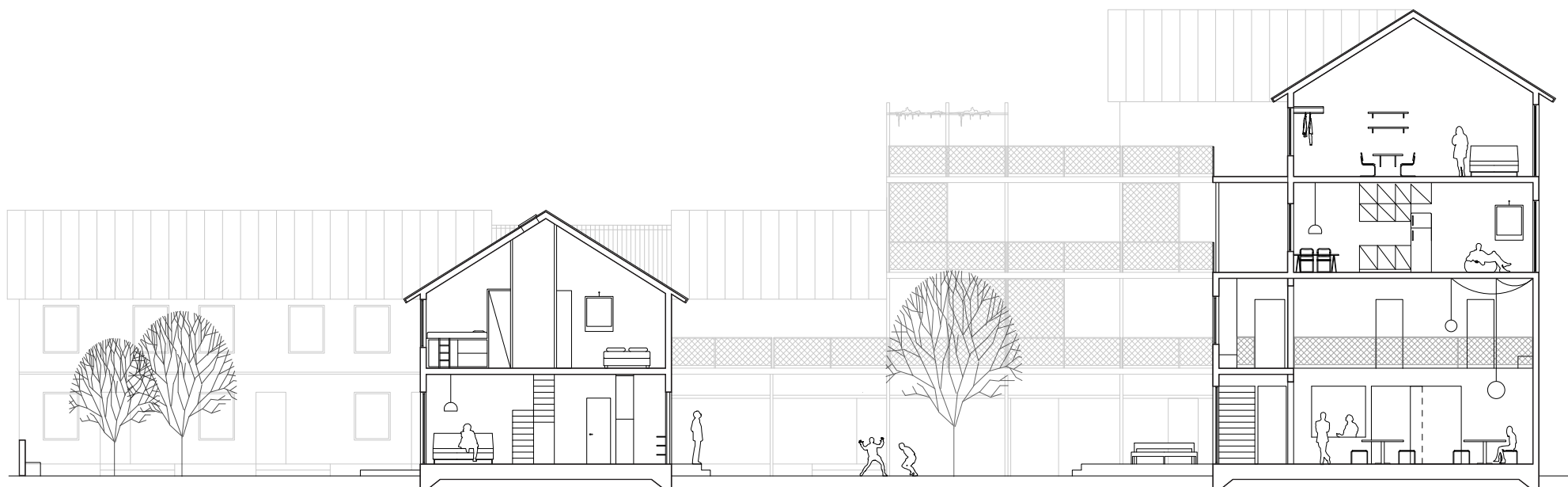
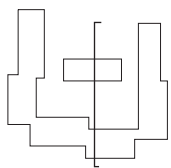
Våning fem utgörs av andra plan på kollektivlägenheterna av typ 5.

sektion A

skala 1. 200

text.

marklägenheter

gårdsmiljö av privatare
karaktär för boende-
kollektivet

samlingslokalen i två
plan med storkök

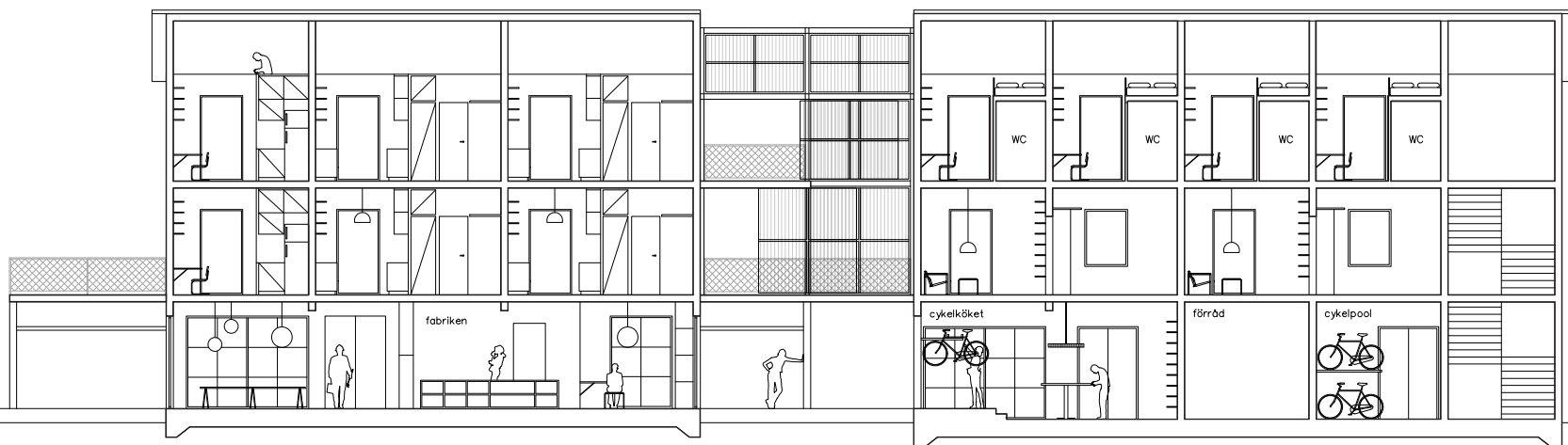
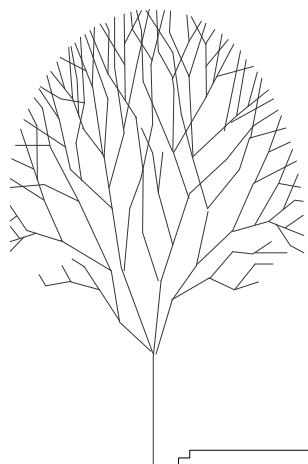
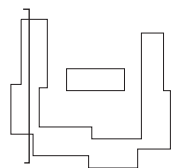

Illustration över samlingslokalen från andra våningen ner mot storköket. Ovanför köket finns TV/lek-rum och tvättotek.

sektion B

skala 1: 200

text.

trädäcket vid
entréhörnan

"Fabriken"
verkstad och ateljémiljö

Cykelköket

cykelpool

Illustration inifrån verkstan med trädäcket utanför och samlingslokalen i bakgrunden. Skjutfönsterna tillåter aktiviteterna att lätt röra sig mellan ute och inne.

södra fasaden

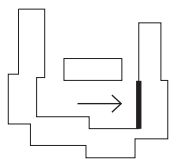

västra fasaden mot stråket

Fasad mot innergården

Fasaden mot innergården har en inimitare karaktär med loftgångar till bostäderna. Materialval i trä skapar en varmare karaktär än ytterfasadernas grövre puts.

Varje lägenhet har en liten uteplats i form av en "ficka" i anslutning till sin ytterdörr. Den här nischen bildar en plats mellan den privata bostaden och den gemensamma loftgången som kan personaliseras efter behov och önskemål. Entréerna i markplan har små uteplatser i anslutning till den gemensamma gården.

1 m

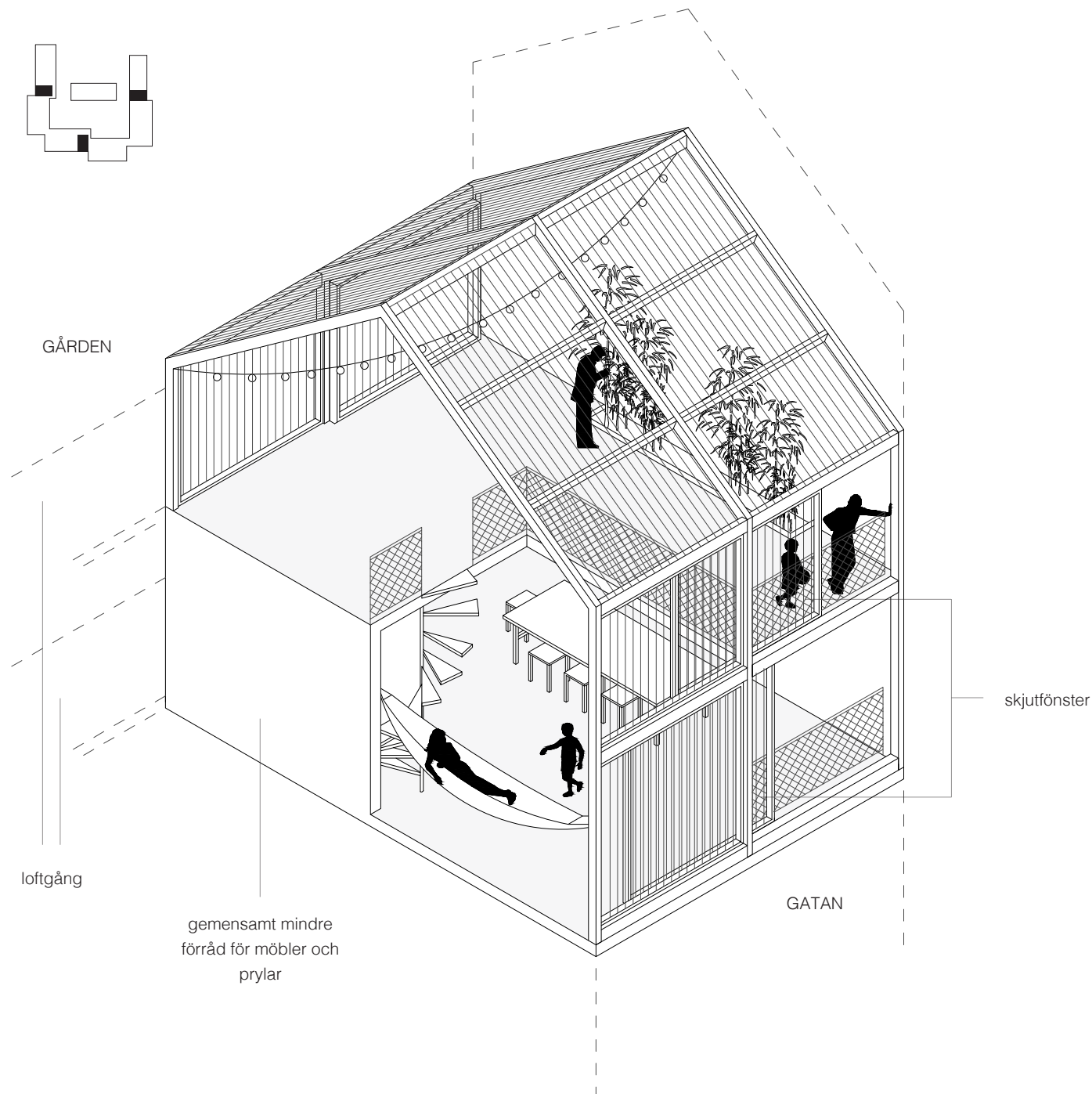

Kollektivrummen

Kollektivrummen utgör boendekollektivets semi-privata utrymmen. De återfinns på tre platser i huset, på tre olika våningsplan. Således delas hela boendekollektivet (inofficiellt) upp i tre mindre grupper med tillhörande kollektivrum (ca 12 lgheter/kollektivrum). Dessa platser upplevs som mer skyddade och "privata" rum än lokalerna på nedre botten som ju delas med andra under vissa tider.

Kollektivrummen fungerar som en typ av gemensamma vardagrupper med plats för en rad olika aktiviteter av mer plats-krävande karaktär. Det blir i sig en avlastning för den privata bostadens kompakta yta. Här kan man ha odla, spela, umgås, leka, koppla av, mm. Aktiviteter och möten av mer spontan karaktär.

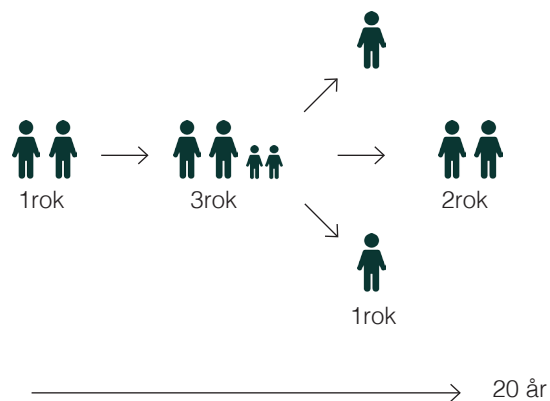
Rummen är konstruerade som en form av växthus med klimatskal av kanalplast. Dagtid får de mycket ljus medan de nattetid lysas upp inifrån som sociala ljuspunkter i huset. Utrymmena nås från loftgångarna och har stora skjutfönster åt båda gårdarna och gatan som kan öppnas under varma dagar.

Utbud och omsättning på boende och lägenheter

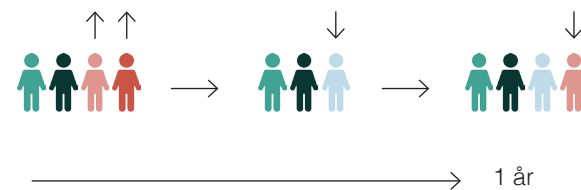
I ett längre perspektiv

En viktig aspekt för trivseln är att omsättningen på lägenheter inte är så stor, att gruppen inte förändras för snabbt eller för ofta. En strategi för att undvika detta är att ge boende förtur om någon lägenhet blir ledig i kollektivet. Om det dessutom finns en bredd med både små och större lägenheter i huset möjliggörs en bostadsutveckling "internt" allteftersom familjeförhållanden eller ekonomi förändras. Generellt sätt är omsättningen mindre i ett kollektivhus än i andra typer av flerbostadshus.

I ett kortare perspektiv

För att möjliggöra en viss rörelse, en snabbare omsättning och en "genväg" in i huset föreslår jag att vissa lägenheter utformas specifikt för kompiskollektiv. Här ges också möjlighet att skapa hushåll som inte behöver bygga på släkt- eller kärleksrelation.

Bostadstypologier skala 1.200

De privata bostäderna är av varierande storlek och typ för att kunna tillgodose olika behov och önsknigar. Vissa har entréer i bottenplan, andra längs loftgångarna. Alla har en uteplats som antingen ligger i anslutning till loftgången, som en "ficka" mellan det privata och det gemensamma, eller på bottenplan i anslutning till gemensam utemiljö på gården.

Sammanlagt antal lägenheter : 35

1 rok : 13 lgher à 26 m²

2 rok : 8 lgher à 38 m²

3 rok : 5 lgher à 51 m²

4 (eller 5) rok : 6 lgher à 80 m²

5 rok : 3 lgher à 105 m²

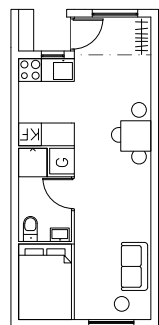
Ungefärligt antal boende : 80 personer

Bostad typ 1 (se detaljering s. 86)

typ 1a

1 rum och kök
26 m²
6 st

loftgång

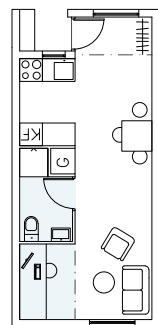

Projektets minsta enhet.

typ 1b

1 rum och kök + sovloft
26 m² (+ 5,5 m² sovloft)
7 st

sovloft

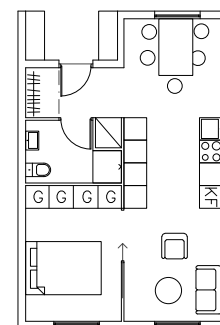

Variert högst upp i byggnaden med högre takhöjd som tillåter ett sovloft.

Bostad typ 2

typ 2a

2 rum och kök
38 m²
4 st

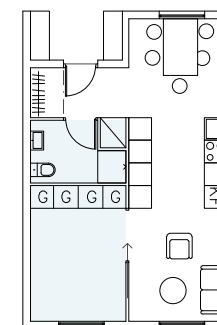

Skjutdörrar låter lägenheten öppnas upp eller stängas mot sovrummet.

typ 2b

2 rum och kök + sovloft
38 m² (+ 13 m² sovloft)
4 st

sovloft

Variert högst upp i byggnaden med högre takhöjd som tillåter ett sovloft.

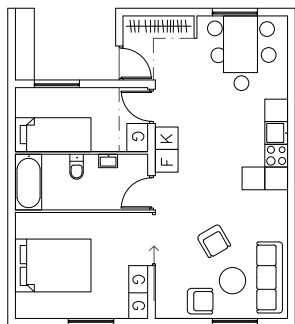
Bostad typ 3

3 rum och kök

51 m²

5 st

loftgång

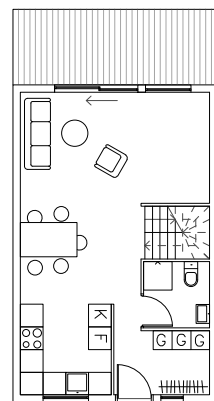
Skjutdörrar låter lägenheten öppnas eller stängas mot det större sovrummet.

Bostad typ 4 (duplex)

4 (5) rum och kök

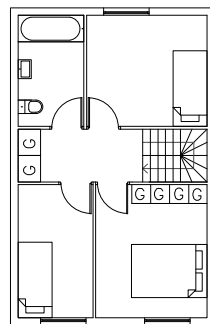
80 m²

6 st

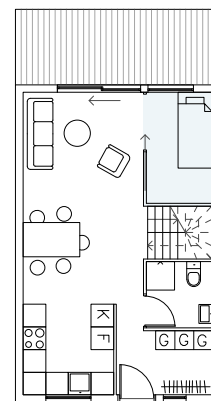

våning 1

Entréer och uteplatser på bottenplan.

våning 2

alternativ våning 1

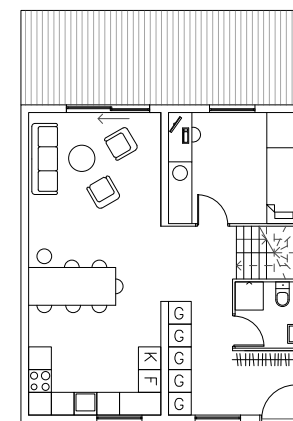
Alternativ planlösning för ett extra sovrum på bottenplan.

Bostad typ 5 (duplex)

5 rum och kök

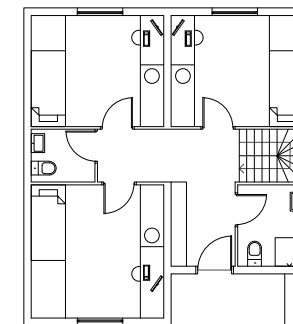
105 m²

3 st

våning 1

Projektets största enhet som är tänkt för kollektivt att dela på.

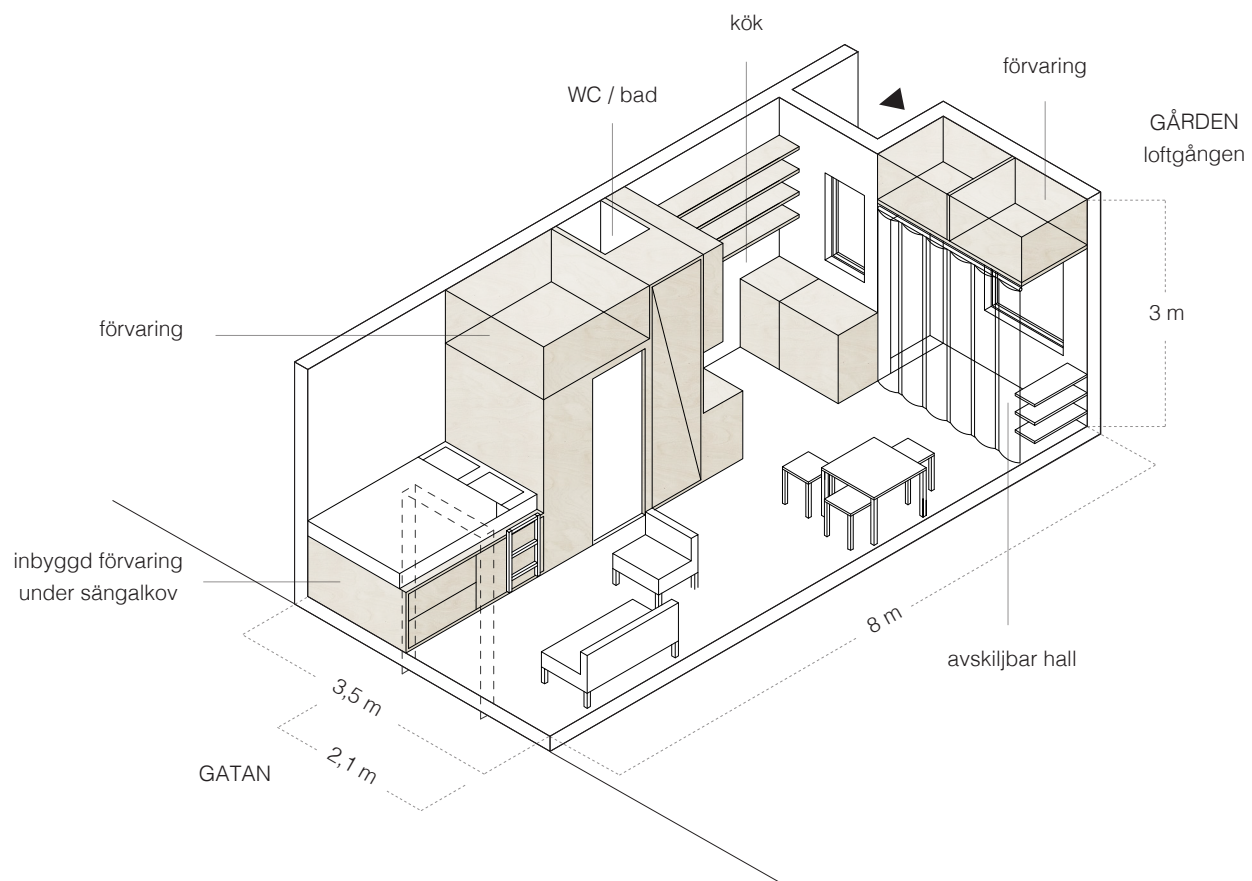

våning 2

Bostadsdetaljering 1 rum och kök

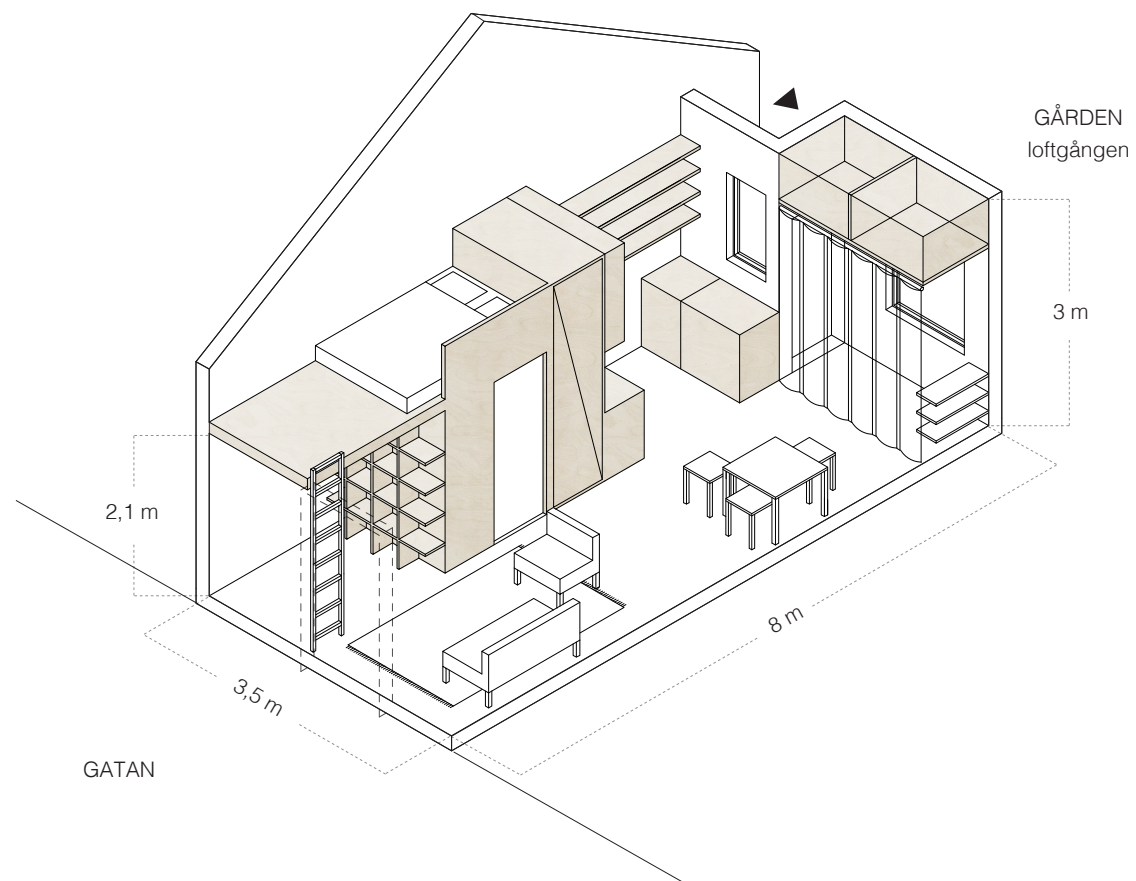
Bostad typ 1a

Projektets minsta enhet på 26 m². Bostaden är utformad med integrerad förvaring som utnyttjar takhöjden. Ena halvan består av fasta element medan andra är flexibel att utforma efter önskemål. Sängalkoven kan även användas som soffa dagtid för att skapa mer yta och forma ett litet vardagsrum i halvan av lägenheten mot gatan. Om insynen från loftgången upplevs besvärande kan hallen enkelt skiljas av med textilier.

Bostad typ 1b

Högst upp i byggnaden återfinns lägenheter med sovloft. De är utformade som typ 1a men takhöjden tillåter här ett platseffektivt sovloft med t ex en arbetshörna under.

Källförteckning

Böcker, texter och rapporter

Adervall Berglund, Maria. (red.). 2015. *Ägodela*. Stockholm: Bonnierfakta och Naturskyddsföreningen.

Bradley, Karin. 2015. *Delandets ekonomi utmanar konsumtionssamhället*. I Adervall Berglund, Maria. (red.). *Ägodela*. Stockholm: Bonnierfakta och Naturskyddsföreningen, s 13-21.

Hellquist, Anna. 2015. *Boende*. I Adervall Berglund, Maria. (red.). *Ägodela*. Stockholm: Bonnierfakta och Naturskyddsföreningen, s 48-71.

Grip, Kärnekull och Sillén. (red.). 2014. *Gemenskap och samarbete i kollektivhus och bogemenskap*. Stockholm: Migra förlag.

Vestbro, Dick Urban. 2014. *Utopier och praktiska lösningar*. I Grip, Kärnekull och Sillén. (red.). *Gemenskap och samarbete i kollektivhus och bogemenskap*. Stockholm: Migra förlag, s 80-87.

Vestbro, Dick Urban. 2014. *Kollektiva boendeformer*. I Grip, Kärnekull och Sillén. (red.). *Gemenskap och samarbete i kollektivhus och bogemenskap*. Stockholm: Migra förlag, s 10-11.

Vestbro, Dick Urban. 2014. *Alternativa boendeformer i andra länder*. I Grip, Kärnekull och Sillén. (red.). *Gemenskap och samarbete i kollektivhus och bogemenskap*. Stockholm: Migra förlag, s 88-89.

Grip och Sillén. (red.). 2007. *Gemenskap och samarbete: att bygga upp och bo i kollek-*

tivhus. Stockholm: Sabo.

Boman, Åsa. Garmér, Viktoria. 2009. *"Tillsammans" och andra bilder*. Uppsats. Göteborgs Universitet.

Boverket 2015. *Att bygga för en ökad jämställdhet*. Rapport 2015:23. Karlskrona: Boverket.

Boverket 2015. *Behov av bostadsbyggande*. Rapport nr 2015:18. Karlskrona: Boverket.

Orth Gomér, Kristina. 2008. *Sociala relationers betydelse för sjukdom och hälsa*. Skrift för Röda Korset.

Sundberg, Fredrik. 2014. *Cohousing and resource use*. Degree project, Stockholm: KTH.

Eriksson, Malin. 2003. *Socialt kapital - teori, begrepp och mätning*. Working paper, Umeå universitet.

Malmö Stadsbyggnadskontor. 2015. *Planprogram Sege Park*. Malmö Stad.

Artiklar

Ruiu, Maria Linda. 2015. *The social capital of cohousing communities*. *Sociology* vol. 50(2): s 400-415. doi: 10.1177/0038038515573473.

Kling, Anders. 2013. *Stadsromantik*. *Arkitektur* nr 5 2013: s 46 - 52.

Kvint, Annika. 2015. *Av nöd och lust*. Arkitektur nr 8 2015: s 66-71.

Svensson, Julia. 2014. *Kollektivet är tillbaka*. Arkitektur nr 4 2014: s 68-73.

Öhman, Johan. 2010. *Familjer i förändring skapar behov av nya bostäder*. Hyresgästföreningen: Så bor vi. nr 4 oktober 2010: s 35.

Websidor

SCB. 2016. *Barn och familjestatistik: Var tionde familj är en ombildad familj*.
<http://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/levnadsforhallanden/levnadsforhallanden/barn-och-familjestatistik/pong/statistiknyhet/barn--och-familjestatistik-2015/>
(Hämtat 2016-11)

Johansson, Tomas. 2014. *Två personer i snitthushållet*. SCB.
http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Tva-personer-i-snitthushallet/ (Hämtat 2016-10)

Nordström, Göran. 2015. *Nästan 3000 ensam i Sverige*. SCB.
http://www.scb.se/sv_/Hitta-statistik/Artiklar/Nastan300-000-ensamma-i-Sverige (Hämtat 2016-10)

Hagman, Anna. 2014. *Singelföräldrar känner sig ofta ensam*. SCB.
http://www.scb.se/sv_/hitta-statistik/artiklar/singelforaldrar-kanner-sig-ofta-ensamma/
(Hämtat 2017-01)

Botkyrkabyggen. 2016. *Kompisbo*.
<http://www.botkyrkabyggen.se/artikel/kompisbo-1> (Hämtad 2016-11)

Kibbutz Program Center. 2012. *About kibbutz: What is kibbutz?*
<http://kibbutzprogramcenter.org/about-kibbutz> (Hämtad 2016-11)

Arbirk, Knud. 2012. *Bofællesskaber*.
<http://www.bofaellesskab.dk> (Hämtad 2016-10)

Sofielunds kollektivhus. 2017. *Om huset*.
<http://www.sofielundskollektivhus.se/> (Hämtad 2017-01)

Utopia Arkitekter. 2014. *KomBo – nytänkande kollektivboende medel i kampen mot bostadskrisen*.
<http://www.utopia.se/se/projekt/kombo> (Hämtat 2016-12)

<http://www.kollektivhus.nu> (Hämtad 2016-12)

Malmö stad. 2017. *Garaget*.
<http://malmo.se/Kultur--fritid/Kultur--noje/Garaget/Garaget.html> (Hämtat 2017-01)

Stpln. 2017. *Om Stpln*.
<http://stpln.se/stpln/om-stpln/> (Hämtat 2017-01)

Övrigt

The swedish theory of love. 2015 [film]. Regi av Erik Gandini. Produktionsbolag: Fasad.

Berggren, Molly. 2016. *Kollektivhuset lockar många*. SR P4.

<http://www.sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=96&artikel=6452769> (Hämtad 2016-11)

United Minds. 2014. *Hur vill unga i Stockholm bo i framtiden?* Studie gjord på uppdrag av Fastighetsägarna Stockholm, Swedbank och NCC.

Lööf, Sara. Planarkitekt Stadsbyggnadskontoret, Malmö. 2017. Samtal 13 februari.

Boende i Sofielunds Kollektivhus, Malmö. 2017. Samtal med en grupp boende, 27 februari.